

Construir i divulgar una tradició. Notícia dels estudis sobre la Renaixença a la Lleida d'entreguerres (1921-1936)

Josep Camps i Arbós
(Universitat Oberta de Catalunya)

Propòsit

L'anàlisi del moviment de la Renaixença a les Terres de Ponent¹ ha començat a donar els seus fruits arran dels sòlids treballs de Josep Borrell iniciats a mitjan dècada dels vuitanta del segle passat i que han permès delimitar-ne els eixos cronològics en què transcorre.² En efecte, Borrell hi distingeix tres grans períodes: el primer, 1810-1862, assenyalat el pas del neoclassicisme al romanticisme, i mostra, a partir de 1858-1859 amb l'aparició dels periòdics *El Alba Leridana* i *Aquí estoy*, l'inici d'una nova època marcada per l'intent d'incorporar Lleida i el seu territori a l'òrbita de la Renaixença barcelonina; el segon, 1863-1895, és l'etapa del naixement de les institucions culturals Ateneo Leridano i Sociedad Literaria y de Bellas Artes, de la consolidació del catalanisme i de la creació del Certamen de l'Associació Catalanista, que esdevindrà el germen dels futurs Jocs Florals; el ter-

1. En aquest article utilitzarem indistintament els conceptes de «Terres de Ponent» o «Ponent» que engloben, segons indica Miquel PUEYO a l'assaig *Lleida: ni blancs, ni negres però espanyols*. Barcelona: Edicions 62, 1984, p. 28, «les comarques administrativament lleidatanes de la Segarra, l'Urgell, la Noguera, les Garrigues i el Segrià i les comarques administrativament aragoneses del Baix Cinca i la Llitera. Aquestes comarques coincideixen prou exactament amb l'àmbit —generalment innominat— del que en podríem dir dialecte estrictament lleidatà.»

2. Es tracta dels treballs *Escriptors contemporanis de Ponent. 1859-1980*. Lleida: Publicacions de l'Ajuntament de Lleida, 1984, p. 11-69; «La Renaixença a Lleida». Dins: *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença*, volum I. Barcelona: Curial, 1992, p. 253-266; i «Introducció» a *La Renaixença a Lleida*. Lleida: Biblioteca Literària de Ponent, 1998, p. 9-72 (conjuntament amb Paquita SANVICÉN). A aquests llibres i articles caldria afegir-hi l'estudi pioner de Romà SOL i Maria del Carme TORRES, *Lleida i el fet nacional català (1878-1911)*. Barcelona: Edicions 62, 1978.

cer, 1896-1908, s'articula al voltant dels Jocs Florals i representa la consagració d'escriptors com Magí Morera i Galícia,³ Mn. Antoni Navarro⁴ o Joan Bergós i la recuperació, ni que sigui de manera tímida i escadussera, dels autors més significatius del primer període (serien els casos de Lluís Roca i Florejachs i de Josep Pleyan de Porta).⁵ El propòsit que guia aquest article és diferent. Es tracta de posar sobre la taula els textos apareguts a Ponent entre 1921 i 1936 sobre el fenomen de la Renaixença lleidatana —i, subsidiàriament, dels altres territoris de parla catalana— tant els que van veure la llum a les diverses publicacions periòdiques com els que van ser agrupats en volum, per resseguir el procés que va donar peu a construir i a divulgar una tradició (i, per tant, omplir un buit cultural) que serà el punt de partida d'una sèrie de llocs comuns que impregnaran bona part de la literatura ponentina des d'inicis del segle XX i, al mateix temps, la mitificació d'uns intel·lectuals.⁶ Un procés que va significar l'encaix de la cultura produïda des de les Terres de Ponent amb la cultura del catalanisme; com assenyala lúcidament Olívia Gassol, «el model cultural vigent implicava unes premisses irreversibles. La primera i bàsica era que tota cultura, perquè existís com a tal, necessitava una intel·lectualitat que fos capaç de sancionar el passat, de difondre uns estats d'opinió i de crear unes perspectives de futur d'acord amb els

3. Actualment existeix una modelica edició, a càrrec d'Olívia GASSOL I BELLET, de l'*Obra poètica completa* de Morera i Galícia (Lleida: Biblioteca Literària de Ponent, 2001).

4. Sobre aquest poeta podeu consultar les antologies *Pla i Muntanya*. Tremp: Garsineu Editors, 1994; i *Poemes de la Plana i de l'Horta*. Juneda: Editorial Fonoll, 2004, amb estudis introductoris de Xavier MACIÀ i de Joan CORNUDELLA I OLIVART.

5. Una antologia de l'obra poètica de Roca i Florejachs i de Pleyan de Porta es troba a Josep BORRELL i Paquita SANVINCÉN (ed.). *La Renaixença a Lleida*, p. 73-136 i 137-203.

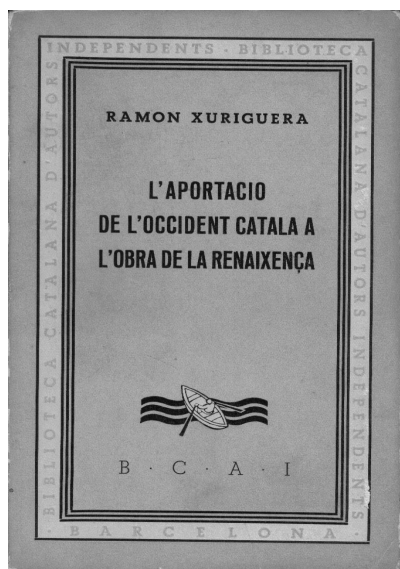
6. La quantitat i la diversitat de diaris i revistes amb què hem treballat fa que no es puguin descartar oblots. Es tracta, en definitiva, d'un primer pas però no per això creiem que menys important. Cal tenir present, a més, que aquest estudi abraça, bàsicament, la premsa apareguda a la ciutat de Lleida. Sobre les publicacions periòdiques editades fora de la capital del Segrià, vegeu Joan CORNUDELLA I OLIVART. «Les revistes comarcals del període d'entreguerres. Balaguer, Cervera, les Borges Blanques i Tàrraga». *Urc*, núm. 20 (2005), p. 75-83.

estímul que marca la modernitat.»⁷ La tria de les dates de l'estudi no és gens aleatòria —malgrat que deixen de banda elements precedents que intervinbran en comentaris posteriors—⁸ sinó que respon a uns límits temporals precisos. El 1921 inicia el seu camí la revista *Lleida*, tot i que no serà fins al 1926, quan Ramon Xuriguera n'assumeix la direcció, que desplegarà unes propostes per a rescatar de l'oblit la tradició cultural vuitcentista; un any en què veu la llum *Vida Lleidatana*, la segona gran revista del període. Ambdues suposen el millor exemple de la vida cultural que s'arribà a configurar a la capital de Ponent i que, tal com assenyala Josep M. Balaguer, «el punt de partida és una ciutat percebuda com una suma innumerable de desgràcies, però que està entrant en un procés de modernització i de canvi. Les dues

7. Olívia GASSOL. «La premsa de la Lleida dels anys vint i trenta com a plataforma cultural i editorial. El projecte de *Vida Lleidatana*». *Urc*, núm. 20 (2005), p. 87.

8. Caldria elaborar un treball de recerca que resseguís la presència dels autors ponentins vuitcentistes a les publicacions periòdiques d'inici de segle i n'analitzés les lectures que, de la seva vida i obra, s'hi van dur a terme. Estem parlant dels diaris *El Pallaresa*, *El Ideal* o *Diario de Lérida* i de les revistes *La comarca de Lleida* o *Lo campaner de Lleida*. Quant al contingut i les directrius ideològiques d'aquestes publicacions, i d'altres de coetànies, vegeu Romà SOL. *150 años de prensa en Lérida*. Lleida: Instituto de Estudios Ilerdenses, 1964; i Josep A. ROSELL I PUJOL. *La premsa a Lleida*. Lleida: Publicacions de l'Ajuntament de Lleida, 1987. Una altra de les qüestions pendents és veure la importància que s'atorga al fenomen de la Renaixença a les Terres de Ponent per part de la bibliografia generada pel moviment durant les dues darreres dècades del segle XIX; un exemple seria el de l'erudit Francisco M. Tubino que a la *Historia del Renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia* (Madrid: Imprenta y Fundación de M. Tello, 1880, p. 412) presenta la figura de Roca i Florejachs —de qui reproduceix el poema «Anima consolada»— en aquests termes: «Distante de las ideas políticas que otros sostenían, inclinándose al cultivo de la poesía, por ella misma; aspirando á enaltecer con su laud, los sentimientos morales, canta Roca la religión, la familia, la amistad, la eternidad del amor, las tristezas de la vida, la memoria de los grandes hombres, el patriotismo, el alma doliente ó consolada y la caridad, en su expresión más amplia, y huye del apasionamiento que enjendra la política.» Sobre aquest intel·lectual vegeu, especialment, Josep M. DOMINGO. «Francisco M. Tubino i la literatura catalana del segle XIX». Dins: Francisco M. TUBINO. *Historia del Renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia* [Edició facsimil en CD-ROM]. Lleida: Punctum & Aula Màrius Torres, 2005, p. 9-67.

publicacions es converteixen en expressió d'aquesta idea.»⁹ El 1936 Xuriguera publica *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença* que, juntament amb l'obra de Bonaventura Pelegrí Torné, *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*, editada l'any anterior, són la culminació i, alhora, el punt i final d'una etapa. Aquests dos assaigs representen la síntesi i la reelaboració de les notícies fornides fins aquell moment pels diaris i revistes sobre la cultura a Lleida durant el segle XIX al mateix temps que exposen la visió que, des d'òptiques força divergents, tenien els seus autors de l'època. Un segment d'anys, 1921-1936, que Romà Sol i M. Carme Torres amplien i defineixen en aquests termes: «El primer terç del segle XX, Lleida conegué un extraordinari esclat cultural. Un dels més brillants i complets de la seva història.»¹⁰

Coberta del llibre de Ramon Xuriguera sobre la Renaixença a Lleida (1936)

9. Josep M. BALAGUER. «Lleida entre els solitaris i la cultura de masses». *Urc*, núm. 20 (2005), p. 31. L'article ofereix, a més, unes interessants remarques sobre la línia ideològica de *Vida Lleidatana* i *Lleida*.

10. Romà SOL i M. Carme TORRES. *Lleida en temps de la Mancomunitat de Catalunya (1913-1924)*. Lleida: Virgili & Pagès, 1989, p. 55. Figures destacades de la

Les publicacions periòdiques

Lleida

La revista *Lleida* va ser fundada l'octubre de 1921 pel metge Amali Prim amb el subtítol de *Revista gràfica d'informació i d'actualitats*,¹¹ durant els primers números hi predominen les notícies locals i esportives mentre que els col·laboradors més destacats són Joan Viladot Puig i Guillem Díaz-Plaja, autor de «Visions lleidatanes», una sèrie de proses de temàtica sentimental. En el número 34 (10-IX-1926) es produeix un canvi significatiu: Prim cessa com a director i la revista, com hem apuntat, passa a mans d'un nucli de joves encapçalats per Ramon Xuriguera alhora que es vincula al grup polític de Joventut Republicana, tot i que no n'arriba a tenir mai el caràcter d'òrgan oficial. El canvi en la direcció de *Lleida* es palesa, d'una banda, en l'increment progressiu de textos de temàtica literària i artística (es creen les seccions «Garba», «Llibres i revistes»,¹² «Lleidatans d'ahir, lleida-

cultura lleidatana d'aquests anys són, entre d'altres, el músic Emili Pujol; els artistes Xavier Gosé i Pere Corberó; els poetes Joan Duch i Arqués, Jaume Agelet i Garriga i Josep Estadella; els narradors Joan Santamaria, Ramon Xuriguera i Joan Baptista Xuriguera; o el filòleg Samuel Gili Gaya. Sobre el període, pot consultar-se Josep BORRELL, *Escriptors contemporanis de Ponent. 1859-1980*, p. 71-134 i «La construcció d'una societat i una cultura modernes». *Urc*, núm. 20 (2005), p. 41-47; Valeri MALLOLL, *La revista «Art» de Lleida*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1995; i Josep CAMPS I ARBÓS, *Ramon Xuriguera (1901-1966): biografia, activitat cultural i literatura*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007 [en premsa]. Informació complementària però igualment interessant sobre aquests anys l'aporta el treball de Joan GANAU, *La idea de ciutat a Lleida* (Lleida: Pagès editors, 1992). També és remarcable, des d'una altra perspectiva, el volum de memòries de Josep VALLVERDÚ, *Desmudat i a les golfes*. Barcelona: Proa, 2000. Pel que fa al context històric, vegeu la síntesi de Jaume BARRULL, «Entre la modernitat i la derrota, Lleida (1917-1939)». *Urc*, núm. 20 (2005), p. 35-40.

11. Sobre la revista vegeu Josep CAMPS I ARBÓS, «Ramon Xuriguera i la construcció d'una revista cultural moderna: *Lleida* (1926-1930)». *Serra d'Or*, núm. 501 (octubre de 2001), p. 38-41; i «*Lleida* (1921-1930): una aposta per la modernitat». *Urc*, núm. 20 (2005), p. 48-57.

12. Pel que fa a la secció «Llibres i revistes», durant els mesos en què Xuriguera se'n farà càrrec, el contingut dels textos comentats respon, bàsica-

tans d'avui» i «La joventut que treballa»); i, de l'altra, dobla el nombre de pàgines (passa de dotze a vint-i-quatre). També s'hi incorporen nous col·laboradors ponentins (Fermí Palau, Jesús Sanz, Humbert Torres, Alfred Pereña, Josep Pinyol, Joan Baptista Xuriguera, Joan Duch i Arqués, Domènec de Bellmunt, Josep Estadella o Jaume Agelet i Garriga) i d'altres de fora de les Terres de Ponent (Tomàs Roig i Llop, Plàcid Vidal o C. A. Jordana). En el número 50 (25-VI-1927) el subtítol torna a canviar i passa a ser el de *Revista d'informació i estudis*. El número 76 (25-VII-1928) representa el final d'aquesta etapa perquè Xuriguera marxa a París per ampliar estudis i és substituït en la direcció de *Lleida* pel seu germà Joan Baptista. Amb el relleu la literatura perdrà importància en favor de les qüestions socials i, sobretot, polítiques; cal tenir present que la revista cada vegada anirà mantenint una relació més estreta amb Joventut Republicana. La darrera etapa de *Lleida* s'inicia amb el número 112 (25-III-1930), aparegut poc després de la caiguda de la dictadura de Primo de Rivera. L'editorial que l'encapçala, titulat significativament «Al servei dels ideals», indica el canvi d'orientació de la revista, ara decididament al servei de la República, com també ho evidencia el nou subtítol, *Setmanari defensor del front polític d'esquerres*, i que converteix la literatura en un fet residual. La trajectòria de *Lleida* es clourà amb el número 130 (28-VI-1930); els motius no seran altres que els derivats de la forta censura imperant.¹³

ment, a dues premisses: fan referència a l'àmbit de les Terres de Ponent i intenten donar a conèixer els productes culturals que generen les comarques catalanes. Tanmateix, Xuriguera no comenta cap obra que pugui englobar-se dins els paràmetres de la Renaixença lleidatana, segurament per la manca de reedicions; un fet que, d'altra banda, denunciarà als esbossos biogràfics de Pleyan de Porta i de Roca i Florejachs.

13. Ho testimonia Humbert TORRES a l'article «Comiat» (*Lleida*, núm. 130 [28-VI-1930], p. 1): «Doncs la raó és tristíssima i molt clara: que el nostre setmanari ha de sortir amb tals mutilacions i afegits que el número que reben els lectors no és, ni de molt, el nostre número original, sinó el que volen que sigui aquells que poden més que nosaltres. No es pot pensar en públic, ni amb tota la prudència imaginable. Hi ha, constantment, implacablement, una barrera, per ara insuperable, que s'interposa entre nosaltres i els nostres amics lectors.»

Com es pot deduir del que hem exposat, serà la segona etapa de la revista, entre el setembre de 1926 i el juliol de 1928 —el període en què Ramon Xuriguera va ser-ne el director— quan *Lleida* esdevindrà una plataforma a través de la qual s'articularà un projecte cultural per a les Terres de Ponent. Un plantejament que, en primer lloc, es complementa amb l'intent de construir una tradició pròpia dins la qual inserir-se, i segonament, compta amb la implicació de Joventut Republicana. Les propostes les anirà exposant Xuriguera a través dels editorials. Així, en el del número 39, qüestiona el tòpic creat per determinats sectors crítics que, basant-se en arguments purament lingüístics, defensen l'existència d'una segona Renaixença, iniciada per Carner i Riba, en contraposició a la primera, sorgida a mitjan segle XIX; per a Xuriguera, però, no es tracta de dues Renaixences: «Ells salvaren l'arbre; nosaltres l'hem guarnit. Es tracta, doncs, d'una sola Renaixença. La segona Renaixença que culmina, si volem, amb en Riba, en Carner i en Ruyra; no la que comença amb ells».¹⁴ L'intent de posar en un primer pla la inserció de la revista —i les propostes culturals— dins un marc que abasta el conjunt del territori català, i que té les arrels en l'època vuitcentista, continua en els editorials dels números 44 i 46. En el primer, reivindica la cultura de les comarques, partint de la premissa que les revistes que s'hi produeixen tenen un valor superior a les de Barcelona. I referma l'argument amb la idea de la unió indissoluble de l'escriptor amb el món que l'envolta: «La desconnexió dels escriptors i artistes amb la terra nadiua els ensorbeix i cal un estudi previ de llur procés psicofisiològic per entendre'ls-hi les obres».¹⁵ En el segon, delimita els objectius de *Lleida*: «Acollir la nostra joventut; facilitar-li un camp d'assaig per a les seves aficions artístiques i literàries. Dir tothora al jovent lleidatà que té unes planes aptes per encabir-hi les seves inquietuds i els seus fruits primicers».¹⁶ En síntesi, es tracta d'un projecte que, nascut a la ciutat de Lleida i lligat al grup de Joventut Republicana, ha d'incidir en la societat ponentina i abastar les diferents disciplines del saber. Un bon exemple

14. Ramon XURIGUERA. «Crònica». *Lleida*, núm. 39 (25-XI-1926), p. 253.

15. Ramon XURIGUERA. «Crònica». *Lleida*, núm. 44 (10-II-1927), p. 1.

16. Ramon XURIGUERA. «Uns mots oportuns». *Lleida*, núm. 46 (10-IV-1927),

d'aquest intent de fusionar cultura i societat el trobem a l'editorial del número 65 «El nostre Museu», en què es crea un estat d'opinió per a dur a terme una ambiciosa proposta: l'habilitació de les sales de l'antic Hospital de Santa Maria a fi de donar cabuda a les més diverses expressions artístiques.¹⁷

Xuriguera, per tal de dotar de coherència aquest projecte cultural i proporcionar, al mateix temps, uns models a seguir, crearà dues seccions: «Lleidatans d'ahir, lleidatans d'avui» i «La joventut que treballa».¹⁸ Pel que fa al tema que ens ocupa és especialment destacable la primera que, com indica el mateix Xuriguera, tenia la finalitat de «fer conèixer els homes, la significació dels quals, en alguna de les activitats de la vida ciutadana, mereixi la lloa i el reconeixement del poble.»¹⁹ La tria incloïa les personalitats següents: els polítics Manuel Fuster i Arnaldo i Antoni Benavent; el president del Sindicat General d'Urgell Ramon Felip i Garcés; els músics Josep Güell, Francesc Vidal i Codina, Ricard Vinyes, Emili Pujol, Cosme Ribera i Miró, Manuel Giró i Ribé i Enric Granados; els pintors Xavier Gosé i Francesc Navarro Fàbrega; els escultors Pere Corberó Casals i Joan Borrell i Nicolau; els literats Josep Pleyan de Porta, Lluís Roca i Florejachs, Manuel Gaya i Tomàs i Joan Santamaria; els historiadors Enric Arderiu²⁰ i Rafael Gras; i el pedagog Frederic Godàs. Ara bé, no totes les biografies van ser redactades per Xuriguera sinó que hi van col·laborar destacats membres de la revista com Alfred Pereña, Josep Pinyol, Jesús Sanz, Fermí Palau o el seu germà Joan Baptista.

17. Ramon XURIGUERA. «El nostre Museu». *Lleida*, núm. 65 (10-11-1928), p. 1.

18. Els artistes joves que Xuriguera potencia —i mitifica— seran els pintors Antoni Samarra i Juli Ronsuero, l'escultor Raimon Cortijo, el caricaturista Nicolau Martínez Lage, conegut amb el sobrenom de Niko, i el dibuixant Joan Baptista Acher, que utilitzava el pseudònim de Shum.

19. Ramon XURIGUERA. «Lluís Roca i Florejachs». *Lleida*, núm. 62 (25-XII-1927), p. 15.

20. Sobre aquesta figura, vegeu Josep BORRELL. «Enric Arderiu i Valls: un model d'intel·lectual en l'inici del nou-cents lleidatà». Dins: *Miscel·lània homenatge a Josep Vallverdú*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1987, p. 359-396.

Capçalera de *Lleida* (25 de juliol de 1927) on sortí la semblança de Pleyan de Porta

Inici de «Lluís Roca i Florejachs» de Ramon Xuriguera a *Lleida* (25 de desembre de 1927)

Cenyint-nos als literats vuitcentistes, Xuriguera escriurà les semblances dedicades a Josep Pleyan de Porta i a Lluís Roca i Florejachs amb una clara voluntat reivindicativa. De la primera personalitat de la Lleida del segle XIX, en valora la tasca que va desenvolupar en diversos àmbits: la història, la poesia (reprodueix la composició «El temple de Gardeny») i, especialment, l'amor a la seva ciutat natal, la qual cosa fa que el qualifiqui de «lleidatà eminent i exemplar». Pleyan de Porta és el punt de partida d'una tradició ponentina que, alhora, encaixa dins el moviment romàntic català; un autor a reivindicar perquè es tracta de la «pedra fonamental damunt la qual ha d'aixecar-se, un dia, l'edifici, de la història de Lleida».²¹ La segona baula de la cadena la trobem en la figura de Roca i Florejachs. Igual que Pleyan, la valoració obeeix a una sèrie de factors perfectament imbricats: metge, poeta (antologat a *Los trovadors nous* (1858) per Antoni de Bofarull, va ser mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona entre 1865 i

21. Ramon XURIGUERA. «Josep Pleyan de Porta». *Lleida*, núm. 52 (25-VII-1927), p. 16.

1873), historiador, ciutadà i, sobretot, lleidatà. Segons el biògraf, fou qui integrà les Terres de Ponent al moviment de la Renaixença: «Ell incorporà Lleida al desvetllament terral quan encara les boires de quatre segles d'absència planaven denses sobre Catalunya i només l'Aguiló havia obert una petita clariana des de Mallorca i un grup ardit de joves de Barcelona maldava decididament per eixamplar el radi de la claror.»²² Quant a la biografia de Gaya i Tomàs, redactada per Alfred Pereña, i que la revista completa amb la publicació del conte «La mulla vella», es remarca la seva adscripció al costumisme arran del llibre *Fruita de Lleida* que recull part dels seus treballs literaris i que va ser editat, pòstumament, el 1912 pel Cos d'Adjunts dels Jocs Florals de Lleida:

Els cants a la Lleida de la seva època, que queden recollits en el llibre *Fruita de Lleida*, perduraran eternament. Les boires del temps que els aniran embolcallant, enlloc d'ensorrar-los o difuminar-los en l'oblit, els aniran donant aquella pàtina venerable, igualment que a les velles pedres d'art, que com més llunyà és l'artista que les concebí i plasmà, més imposen l'admiració i la devoció dels qui les contemplen.²³

També podríem incloure dins la proposta de models culturals que efectua Xuriguera la figura de Magí Morera i Galícia, encara que no li va dedicar cap article dins la secció «Lleidatans d'ahir, lleidatans d'avui». En són una mostra els textos que va publicar en el número 49 de la revista amb motiu de la mort de l'escriptor lleidatà el 5 de maig de 1927. A l'editorial, «El nostre dol», es comenta la identificació que havia formulat Josep Carner en el discurs presidencial dels Jocs Florals celebrats a Lleida el 1914 entre el poeta i la seva ciutat natal: «Per manta gent Magí Morera volia dir Lleida i per més gent encara

22. Ramon XURIGUERA. «Lluís Roca i Florejachs». *Lleida*, núm. 62 (25-XII-1927), p. 15.

23. Alfred PEREÑA. «Manuel Gaya i Tomàs». *Lleida*, núm. 58 (25-X-1927), p. 14. Val la pena apuntar que el diari *El País* de l'11-V-1927, amb motiu de la Festa Major de Lleida, havia reproduït textos d'aquest tercet d'autors vuitcentistes: «Los orígenes de Lérida», un fragment dels *Apuntes de la historia de Lérida*, de Pleyan de Porta; «La torre de la Seo», un poema en castellà de Roca i Florejachs; i «La banqueta», una prosa costumista de Gaya i Tomàs.

Lleida volia dir Magí Morera.»²⁴ Diferentment, a l'article «Uns mots de record», Xuriguera valora Morera des d'un punt de vista literari com a fidel traductor de Shakespeare i com a mestre d'una generació de poetes joves —entre els quals s'inclou ell mateix: «poeta excels, cantor de l'horta, amic d'amics, patrici il·lustre i tan cordial amb nosaltres que s'ensenyorí tot seguit de la nostra ànima.»²⁵ De caire més circumstancial són els altres textos que trobem en el mateix número: a «Els primers versos» Romà Sol divulga una anècdota relacionada amb els orígens poètics de Morera, «com fou en una vetllada a casa del poeta Lluís Roca i Florejachs, on per primera vegada llegí versos»;²⁶ mentre que a «Immortalitat» Fermí Palau no va més enllà d'un simple panegíric en tant que es limita a enumerar els que, segons el seu parer, són els principals poemes catalans de Morera, amb un esment especial pels que han contribuït a divulgar-ne la imatge de capdavanter de la poesia lleidatana: «El campaner de Lleida» (del qual reproduïx l'autògraf), «Les birbadores» o «Mariola.»²⁷ Per últim, a «Morera i el Xop-Bot» Josep Pinyol comenta les estretes relacions entre Morera i aquesta associació d'intel·lectuals lleidatans del primer terç del segle XX.²⁸

24. Ramon XURIGUERA. «El nostre dol». *Lleida*, núm. 49 (25-v-1927), p. 99.

25. Ramon XURIGUERA. «Uns mots de record». *Lleida*, núm. 49 (25-v-1927), p. 100. Un correlat que, en el terreny pictòric, simbolitza el seu germà Jaume, de qui remarca XURIGUERA a l'article «Lletres de dol: Jaume Morera i Galícia». *Lleida*, núm. 48 (10-v-1927), p. 84-85, el nexa que l'uneix amb la ciutat de Lleida, i que simbolitza el museu que du el seu nom.

26. Romà SOL. «Els primers versos». *Lleida*, núm. 49 (25-v-1927), p. 99.

27. Fermí PALAU CASELLAS. «Immortalitat». *Lleida*, núm. 49 (25-v-1927), p. 95.

28. Josep PINYOL. «Morera i el Xop-Bot». *Lleida*, núm. 49 (25-v-1927), p. 97-98. El Xop-Bot era una associació d'intel·lectuals lleidatans nascuda el 1899 i que es va perllongar fins al 1936. Els seus membres es reunien a la casa que tenia Morera als afores de Lleida, vora el Segre, al peu de la serra de Gardeny. L'explicació d'aquest curiós nom ens la forneixen Romà Sol i Maria del Carme Torres a *Lleida en temps de la Mancomunitat de Catalunya (1913-1924)*, p. 88: «Xop: arbre ben arrelat que s'enlaira ufanós; bot: experimentar l'esperit una commoció violenta. Això és el que es proposaren. La cultura és el xop arrelat a la terra, les branques del qual s'enlairen fins tocar el cel; el sentiment de catalanitat és el bot que commociona, esperona i entusiasma.»

Vida Lleidatana

Vida Lleidatana és l'exemple més clar del que va significar l'herència noucentista a les Terres de Ponent. Sobre la línia editorial Josep Vallverdú indica que «es mantenia liberal i volgutament indefinida políticament. [...] Aspirava a un nivell de ciutadania, i reflectia en un marc lleidatà el to civilitzat que bona part del país respirava.»²⁹ Una revista d'informació i comentaris, bàsicament de caire cultural, amb la intenció, puntualitza Valeri Mallol, no «d'impulsar una renovació literària sinó presentar les comarques de Lleida a la cultura catalana.»³⁰ La «Presentalla» amb què s'obria el primer número ja indicava quins eren els objectius:

Els qui hem donat a llum aquesta revista, modestos obrers, arborats, però pel foc d'una idealitat que batega permanentment en nostres pits, no ho fem pas guiats per l'afany de lucre ni per la ridícula puerilitat de presumpció, sinó pel desig que sentíem d'aportar al moviment cultural de nostra terra les corrents característiques de les comarques lleidatanes. Per això creiem que la col·laboració dels nostres intel·lectuals no ens mancarà; i és amb la fermaça que tindrem aquest ajut, que nosaltres hem iniciat la tasca.

Per a portar endavant la nostra feina, necessitem també l'ajut del públic general, sense el qual seria nul el nostre esforç.

Les planes d'aquesta publicació resten obertes a totes les manifestacions de la cultura nostrada i molt principalment a tots aquells que s'inicien en el conreu de pa espiritual de les lletres.³¹

L'equip de redacció de *Vida Lleidatana*, coordinat per Antoni Bergós, estava format per Felip Solé i Olivé, Manuel Pallejà, Vicent Chalons, Josep Teixidó, Josep Canals, Josep Agulló i Pau Guimet. A més, hi van publicar articles Josep M. Àlvarez Pallàs, sobre temes artístics; Salvador Roca Lletjós, Elies Serra Ràfols i Gonçal de Repa-

29. Josep VALLVERDÚ. «Sobre *Vida Lleidatana*». Dins: *De Morera i Galícia a Guillem Viladot*. Lleida: Editorial Dilagro, 1980, p. 59. [Nova edició a Lleida: Biblioteca Literària de Ponent, 2004]. Sobre la revista, vegeu també Valeri MALLOLL. «La proposta literària de *Vida Lleidatana*». *Urc*, núm. 20 (2005), p. 58-67; i Olívia GASSOL. «La premsa de la Lleida dels anys vint i trenta com a plataforma cultural i editorial. El projecte de *Vida Lleidatana*», p. 84-92.

30. Valeri MALLOLL. «La proposta literària de *Vida Lleidatana*», p. 59.

31. [S/s]. «Presentalla». *Vida Lleidatana*, núm. 1 (1-v-1926), p. 1.

raz, amb treballs al voltant de la història de Lleida; i Samuel Gili i Gaya, que s'especialitzarà en qüestions lingüístiques. Val a dir que la revista no deixava de banda la creació literària en tant que poetes com Mn. Antoni Navarro, Joan Duch i Arqués, Josep Estadella o Jaume Agelet i Garriga hi enviaven les seves col·laboracions. Un cas especial serà el de Joan Santamaria a qui, a inicis de 1930, els responsables de *Vida Lleidatana* maldaran per integrar en la tradició local quan li encarregaran una sèrie de contes per a la secció «La nostra gent», basats en personatges rars i pintorescos que el narrador havia conegut en la seva infantesa.³² Igualment cal assenyalar la presència de textos literaris i d'articles signats per primeres figures catalanes de més enllà de Ponent i que donen a la revista una dimensió més cosmopolita. La nòmina és força extensa i respon, amb alguna excepció, a la plana major de la intel·lectualitat de l'època: entre d'altres, destaquen els poetes Josep Carner i Josep Maria López Picó, el narrador Carles Soldevila, el dibuixant i crític d'art Feliu Elies, el geògraf Pau Vila o el lingüista Pompeu Fabra (caldria, en aquest sentit, destacar la constant fidelitat de la publicació a les normes fabrianes).

El moviment de la Renaixença —i per extensió la literatura vuitcentista— es donarà a conèixer a les pàgines de *Vida Lleidatana* arran de l'extens i documentat article «Història de la literatura catalana», de Jesús Sanz, professor a l'Escola Normal de Mestres, en què es comenten les aportacions (siguin en forma d'estudis o d'edicions) dels que considera els principals crítics i investigadors catalans: així, hi trobem des de les *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*, del bisbe Fèlix Torres Amat, fins als treballs de Manuel Milà i Fontanals, Antoni Rubió i Lluch, Marià Aguiló, Jaume Massó i Torrents, Joaquim Miret i Sants, Miquel dels Sants Oliver, Josep Pijoan o Amadeu Pagès.³³ Ara bé, el procés de divulga-

32. Aquests textos han estat recollits per Miquel VILADEGUT a la seva edició de Joan SANTAMARIA, *Narracions i retrats* (Lleida: Biblioteca Literària de Ponent, 2002), p. 195-250.

33. Jesús SANZ. «Història de la literatura catalana». *Vida Lleidatana*, núm. 21 (I-I-1927), p. 353-354; núm. 23 (I-IV-1927), p. 398-399; núm. 29 (I-VI-1927), p. 167-168 i núm. 36 (15-X-1927), p. 306-308. Val a dir que Josep FONT I SOLSONA publicarà a la revista una «Breu història del teatre català» [núm. 46 (15-III-1928),

ció de la Renaixença vindrà donat, fonamentalment, des de la secció «Pàgines antològiques», en què es presentaran els autors més destacats del moviment, tot i que també s'hi van publicar poemes i proses d'escriptors catalans de tots els temps. Els noms propis de la literatura catalana del segle XIX que apareixen comentats a la revista són els següents: Bonaventura Carles Aribau, «el desvetllador de les lletres i de la consciència catalana»;³⁴ Joaquim Rubió i Ors que, amb la seva obra poètica (de la qual es realça la composició «Mos cantars»), «va permetre en pocs anys que una llengua esdevingués renovellada, fresca i damunt de la seva obra s'hi bastís l'obra fecunda d'una esplendent producció literària»;³⁵ Manuel Milà i Fontanals, «nom gloriós de la renaixença, basti dir que la llengua catalana li deu l'haver estat gloriada de bell nou en festes de poesia»;³⁶ Manuel Angelon, «literat il·lustre, si més no, com a propulsor de la nostra escena»;³⁷ i de qui només és esmentada la seva filiació lleidatana; Àngel Guimerà, un escriptor dels més valorats per l'estreta relació que va mantenir amb el poble i amb Barcelona, «fa dos anys que els vells carrers del Cap i Casal troben a mancar les lentes i freqüents passejades de la noble figura del gran dramaturg»;³⁸ i de qui reproduïen, amb motiu de l'efemèride de la seva mort, els poemes «Poblet»;³⁹ i «Judit de Welp»;⁴⁰ Jaume Collell, «el gran poeta, el ciutadà exemplar i formidable patriota»;⁴¹ Narcís Oller, a qui dediquen dos textos: en el primer se'l

p. 95-97; núm. 48 (15-IV-1928), p. 136-137; i núm. 52 (15-VI-1928), p. 224-225] en què no esmenta cap autor de les comarques ponentines.

34. Alexandre BULART I RIALP. «Significació espiritual de Bonaventura Carles Aribau». *Vida Lleidatana*, núm. 100 (25-XI-1930), p. 271.

35. [S/s]. «Pàgines antològiques». *Vida Lleidatana*, núm. 62 (1-I-1929), p. 2.

36. [S/s]. «Pàgines antològiques». *Vida Lleidatana*, núm. 69 (15-IV-1929), p. 142-143.

37. Josep FONT I SOLSONA. «Manuel Angelon i Broquetes». *Vida Lleidatana*, núm. 70-71 (1-15-V-1929), p. 219.

38. J [oan] M. M[orante]. «Guimerà». *Vida Lleidatana*, núm. 6 (15-VI-1926), p. 84.

39. Àngel GUIMERÀ. «Poblet». *Vida Lleidatana*, núm. 30 (15-VI-1927), p. 182-184.

40. Àngel GUIMERÀ. «Judit de Welp». *Vida Lleidatana*, núm. 53 (1-VI-1928), p. 247.

41. [S/s]. «Mossèn Jaume Collell». *Vida Lleidatana*, núm. 22 (15-III-1927), p. 377.

qualifica «d'un dels novel·listes de més grapa que ha donat a la nostra literatura la renaixença iniciada a començos del segle XIX», afirmació que exemplifiquen amb la publicació del capítol 11 de *La papallona* (1882);⁴² en el segon, amb motiu del recent traspàs, Pau Guimet el presenta com el «genitor de la novel·la catalana i, fins ara, el més genial dels seus conreadors», i en destaca el paper que va desenvolupar a la penya del Colom «en la que el nostre Magí Morera i Galícia hi havia passat tan belles estones»;⁴³ el bisbe Josep Torres i Bages, amb la presentació d'un fragment de la seva darrera pastoral, «Ciència del patir»;⁴⁴ Jacint Verdaguer, «el geni d'home extraordinari i de poeta excels», de qui s'editen les estrofes inicials de *L'Atlàntida* (1877)⁴⁵ i, en la seva totalitat, l'«Oda a Barcelona»;⁴⁶ Francesc Maspons i Labrós, «un dels homes de la Renaixença catalana que més es distingiren»;⁴⁷ i, per últim, Francesc Ubach i Vinyeta, l'obra literària del qual és comentada críticament: «no reeixí plenament perquè volgué aportar una modalitat literària que aquí no ha estat mai sentida i que alcançà en terres de Castella categoria suprema: el *romance*».⁴⁸

Des de *Vida Lleidatana* es presentarà la Renaixença com un moviment que, a més dels autors catalans, integra també els insulars: Marià Aguiló, «aquest mallorquí que tant treballà en l'època del renaixement de Catalunya, [...] home d'una erudició vastíssima tractà d'incorporar a la literatura catalana obres que romanien inèdites», i de qui es remarca el contacte que va mantenir amb «els Forteza, Amer, Llorente, Querol i tants altres noms que són honra i glòria d'aquestes terres benamades que es diuen Catalunya, Mallorca i València»;⁴⁹ i els dos cappers de l'Escola Mallorquina: Miquel Costa i Llobera, qualificat

42. [S/s]. «Pàgines antològiques». *Vida Lleidatana*, núm. 39 (I-XII-1927), p. 346.

43. Pau GUIMET. «Narcís Oller». *Vida Lleidatana*, núm. 98 (I-VIII-1930), p. 246.

44. [S/s]. «Pàgines antològiques». *Vida Lleidatana*, núm. 44 (I-V-1928), p. 50-

52.

45. [S/s]. «Pàgines antològiques». *Vida Lleidatana*, núm. 51 (I-VI-1928), p. 198.

46. [S/s]. «Pàgines antològiques». *Vida Lleidatana*, núm. 77-78 (I-IX-1929), p. 288.

47. [S/s]. «Pàgines antològiques». *Vida Lleidatana*, núm. 55 (I-VIII-1928), p. 278.

48. [S/s]. «Pàgines antològiques». *Vida Lleidatana*, núm. 93 (V-V-1930), p. 134.

49. [S/s]. «Pàgines antològiques». *Vida Lleidatana*, núm. 98 (I-VIII-1930), p. 234.

per Miquel Valldeperes en un documentat estudi reivindicatiu com «el poeta de la natura i de la simplicitat; el poeta que canta la terra i la mar de Mallorca amb la més pura claredat i amb la més precisa visió de totes les coses»,⁵⁰ i de qui es reproduïxen a les «Pàgines antològiques» els poemes «El pi de Formentor», «Cala Gentil», «Dies malalts» i «Amor de pàtria»;⁵¹ i Joan Alcover, a qui Jesús Sanz dedica un remarkable article. Efectivament, «Joan Alcover i Lleida» és el text d'una conferència que havia d'impartir-se a l'Ateneu Lleidatà en homenatge al poeta mallorquí amb motiu de la mort i que no va poder celebrar-se, com s'indica en el preàmbul, «per causes alienes a la voluntat de l'entitat organitzadora i del conferenciant.» Sanz contextualitza prèviament la figura de l'intel·lectual mallorquí: enmig de «la molta fullaraca i molta buidor en l'estol immens dels nostres poetes», el situa en la línia dels que considera els models poètics catalans (Milà i Fontanals, Verdaguier, Maragall i Guimerà) alhora que el presenta com «el poeta elegíac més gran de la poesia catalana moderna i un dels més grans elegíacs de la lírica universal». El més interessant de l'article, però, és el comentari del paper efectuat per Alcover com a president dels Jocs Florals de Lleida de 1912, any en què es va oferir un homenatge a Morera i Galícia: el crític aprofita l'ocasió per establir similituds entre ambdós poetes, en un intent d'incorporar el poeta lleidatà a la tradició catalana comuna, centrant-se, de manera gairebé exclusiva, en el canvi de llengua poètica d'ambdós autors ja que «havent dedicat els millors anys de la seva vida al conreu de la poesia castellana, trobaren quasi al mateix temps un rejuveniment de la seva musa en l'encís de la llengua vernàcula».⁵² En aquest procés de divulgació de la Renaixença també

50. Manuel VALLDEPERES. «L'obra poètica de Miquel Costa i Llobera». *Vida Lleidatana*, núm. 34 (15-vi-1927), p. 267.

51. [S/s]. «Pàgines antològiques». *Vida Lleidatana*, núm. 38 (15-xi-1927), p. 330-331.

52. Jesús SANZ. «Joan Alcover i Lleida». *Vida Lleidatana*, núm. 96 (1-vi-1930), p. 212. Una conclusió similar és la que es desprèn de l'article necrològic de Sebastià ARMENTERA, «En Magi Morera i Galícia» (*Pla i Muntanya*, núm. 55 [23-v-1927], p. 8): «A la literatura catalana amassada de les riqueses dialectals aportades per les escoles literàries de Vic, Barcelona i Mallorca, se l'enriqueix amb les gràcies del lleidatà, bell camí que és lliçó i rectificació del seu esgarriament primicer i que referma mantes vegades al recomanar als joves que fossin fidels al seu terreny pairal.»

hi tindrà cabuda Frederic Mistral; la finalitat no és altra que la de remarcar els paral·lelismes existents entre el moviment català i el Felibrisme. Del cèlebre autor occità publicaran la prosa «La unió de Niça»,⁵³ que complementaran amb dos textos d'homenatge escrits amb motiu del centenari del seu naixement: un de Jaume Bofill i Mates, procedent de *La Publicitat*, en què es defineix Mistral com «el nostre patriarca d'occident»;⁵⁴ i una nota anònima que el considera «símbol d'ells [els germans de l'altra banda dels Pirineus] i del seu renaixement i és ensems glòria catalana.»⁵⁵

Un dels crítics més destacats de *Vida Lleidatana* serà Felip Solé i Olivé, director de l'Escola Normal de Mestres, i membre destacat de la Lliga Regionalista, que publicarà diversos textos en què planteja la recuperació de la literatura vuitcentista ponentina. Cronològicament, en el primer dels articles, «Lleida, ciutat i cultura», detecta l'escassa qualitat de la poesia i la prosa respecte a la de la resta de terres catalanes:

Tenim poetes que ens encisen amb els seus cants i que joguinegen amb les harmonies de la llengua, però és un fet cert que en el mestratge de la gaia ciència no hi figura cap nom de terres lleidatanes, ni podem oferir una obra de prou volada que constati la finor poètica dels nostres gèneres; hem tingut i tenim conreadors de la prosa literària capaços de trobar subtileses inaudites d'observació i de bon gust en el maneig del verb, però és un fet certíssim que ni tenim la gran novel·la de sabor rural o de visió urbana d'empenta decisiva, ni la de curtes dimensions encara que afiligranada de pensament i d'estil.

La proposta de Solé és la de «crear i enfocar tota una cultura que, tot i tenint els seus caires propis, no desentoni de la dels pobles peninsulars i que estigui encaixada perfectament amb la que porta el suau oreig i la salabor de les aigües mediterrànies».⁵⁶

53. Frederic MISTRAL. «La unió de Niça». *Vida Lleidatana*, núm. 47 (1-IV-1928), p. 112-113.

54. Jaume BOFILL. «Mistral». *Vida Lleidatana*, núm. 86 (15-I-1930), p. 26.

55. [S/s]. «Homenatge a Frederic Mistral». *Vida Lleidatana*, núm. 87 (1-III-1930), p. 47.

56. Felip SOLÉ I OLIVÉ. «Lleida, ciutat i cultura». *Vida Lleidatana*, núm. 17 (1-I-1927), p. 291.

Un segon text de Solé, de caire igualment programàtic, és «La Biblioteca Lleidatana». Es tracta de la conferència que va llegir a l'Ateneu Lleidatà el 17 de març de 1928 amb motiu de la presentació de la futura «Biblioteca Lleidatana». Ja havia donat notícia del naixement de la col·lecció Antoni Bergós i Massó a l'article «La novel·la lleidatana»:

Una empresa d'aquest caire, a base d'autors lleidatans i amb l'indispensable ajuda dels que no essent-ho de les coses lleidatanes s'hagin ocupat, podria fer un gran bé, puix no sols l'estímul que per al treball crearia, sinó que, àdhuc, faria possible l'aportació al camp de les lletres d'estudis seriosos que potser altrament romandrien per sempre més inèdits, inconeguts o esbossats tan sols.

El que reclama Bergós és, per tant, que la col·lecció no es limiti a la creació literària sinó que s'obri a gèneres com l'assaig i que no inclogui únicament autors vius sinó també de traspassats com Pleyan de Porta o Morera i Galícia; en definitiva, una empresa en què «el lleidatanisme no sia cap pretext xovinista i fill d'un amor xaruc i mal entès». ⁵⁷ Quant a l'article de Solé, aquest vol ser, a més de donar notícia de la «Biblioteca Lleidatana», una primera visió de conjunt sobre la literatura de les Terres de Ponent. Per al crític, la cultura catalana es troba en una època de gran esplendor:

Si examinem amb qualche deteniment el nostre cas, arribarem a concloure que estem ben lluny de trobar-nos amb una gran extensió de terra intel·lectual grisa i amorfa, tancada i freda, il·luminada tan sols per un far poderós i esplendent; ans al contrari, el paisatge se'ns presenta arreu arreu amb clapes verdejants, la gençor de les quals és prova palesa de l'existència de diversos nuclis d'acurada mentalitat que amb matisos propis i visions de llum característiques enriqueixen el nostre patrimoni espiritual amb caires nous i amb coloració distinta, donant-li una dinamicitat insospitada i l'expressió d'una vida plena i robusta. ⁵⁸

57. Antoni BERGÓS I MASSÓ. «La novel·la lleidatana». *Vida Lleidatana*, núm. 43 (1-11-1928), p. 39.

58. Felip SOLÉ I OLIVÉ. «La Biblioteca Lleidatana», p. 113.

Les mostres que proporciona d'aquest *paisatge* són diverses, i pertanyen tant a la literatura com a d'altres terrenys culturals: Josep Pin i Soler, Antoni Rovira i Virgili, Joaquim Ruyra, Josep Aladern, Juli Garreta, Josep Martí Folguera, Pau Casals, Joan Puig i Ferrer, Josep Pous i Pagès, Víctor Català, Antoni Rovira i Virgili, Carles Cardó, Antoni Gaudí, Josep Berga i Boada, o Enric Prat de la Riba. Al costat dels noms citats, són altament significatius els negligits per Solé —Josep Carner, Guerau de Liost, Eugeni d'Ors o Carles Riba— i creiem que denoten un oblit voluntari més que no pas un desconeixement de l'actualitat literària. Malgrat aquest brillant panorama, la situació cultural a les Terres de Ponent no es pot qualificar precisament d'optimista:

Però quan un hom tramunta la carcanada central per a enfrontar-se amb les vessants i les planúries occitanes, el panorama pren una altra tonalitat i un altre aspecte. Cert, molt cert que qualche guspira s'esllavissa de les serralades veïnes; cert, molt cert, que de tard en tard un raig de llum se n'entra per l'ample finestral; cert, molt cert que a voltes és un llamp de força atronadora el que enlluerna i ens corprèn; cert, molt cert, que a l'arena d'aquest amfiteatre de superbes graonades hi ha el nostre fogar amb quelques sacerdots freturosos de remoure el foc sagrat dels nostres avis i els noms dels quals no esmentarem aquí per quant són coneguts de tots nosaltres; però també és cert, molt cert, que a la ciutat i al camp, a la plana immensa i a la muntanya aspra i altiva, una grisor mental i una opacitat densa i persistent ens hi ceguen els ulls de la nostra ànima.[...] Per quina causa a les comarques lleidatanes no s'hi dóna el fet de les terres llevantines que posseeixen nuclis diversos amb suficient contingut cultural per a cridar l'atenció del vianant? Serà que en el territori que comprenia la llergetània no hi pot florir el geni?⁵⁹

Per tal de solucionar aquest problema i estimular, alhora, la producció literària a les Terres de Ponent, Solé decideix endegar, amb l'impressor Pau Guimet i amb l'activista cultural Antoni Bergós, no una publicació periòdica ja que «hom considera que aqueixes notes volanderes porten la febre del moment i la impressió superficial a què obliguen els apremis de temps i de lloc», sinó una col·lecció de llibres,

59. Felip SOLÉ I OLIVÉ. «La Biblioteca Lleidatana», p. 115.

la «Biblioteca Lleidatana», que, sota l'aixopluc de *Vida Lleidatana*, esdevindrà l'empresa editorial més ambiciosa del període. L'objectiu que la guiava era, en certa manera, el de fixar un cànon literari ponentí des del qual contribuir a la història de la literatura catalana contemporània:

Volem que sigui una sèrie il·limitada de llibres que responguin a un sentit d'unitat, en la qual els escriptors de les nostres comarques o els que resten dedicats a escatir i justiprear les coses nostres, siguin d'on siguin, i vinguin d'on vinguin, hi puguin esplaïar abastament els seus afectes més cars i la seva capacitat de treball. [...] «Biblioteca Lleidatana» no aspira tan sols a aquest treball de gegant donades les condicions del nostre país; amb una empresa semblant creu que automàticament, fatalment, farà que a son empar es vagi formant el nucli de treballadors intel·lectuals que portin una superació al nostre viure, que forgin l'ideari central i col·lectiu que correspon a la nostra urbs i a les nostres comarques, que determinin i perfilin l'estructuració de les deus culturals que enlairin el nostre poble, a l'obrer del camp i de la ciutat al nivell de benestar material i de satisfacció moral que tots desitgem.⁶⁰

Pel que fa a la tria d'autors, s'hauria de cercar un equilibri entre els representants de les tendències més modernes, en un explícit intent d'impulsar la producció literària i científica, i els que pertanyen a «èpoques passades»:

Solament hi tindran cabuda els autors que hagin nascut en alguna de les comarques occitanes o que tot i essent fills d'altres contrades tractin o estudiïn les nostres institucions, les nostres modalitats dialectals, el nostre dret, els nostres costums, el nostre terror, la nostra història. [...] I obeint a un pla de treball concebut amb reflexió, aspirem a aconseguir una sèrie de publicacions que enclogui les diverses matitzacions de la cultura lleidatana que siguin reveladores del neguit i la inquietud que emmena els homes del nostre temps, sense descuidar els que en èpoques passades sentaren els fonaments del patrimoni espiritual que ha arribat a les nostres mans.⁶¹

60. Felip SOLÉ I OLIVÉ. «La Biblioteca Lleidatana», p. 117.

61. Felip SOLÉ I OLIVÉ. «La Biblioteca Lleidatana», p. 118. En el número posterior, [S/s], «La Biblioteca Lleidatana» (*Vida Lleidatana*, núm. 48 [15-IV-1928],

Malgrat prometre que la «Biblioteca Lleidatana» s'obriria amb una novel·la de Joan Santamaria⁶² i que es publicarien tres volums anuals —d'unes cent seixanta pàgines— els únics llibres que veuran la llum seran les *Poesies completes* (1929) de Magí Morera i Galícia, malgrat que es pretenia editar tota l'obra literària, àdhuc les traduccions de Shakespeare; *L'antiga ciutat de Balaguer* (1930), del franciscà Pere Sanahuja; *Quan els canyars florien... (Xilografies en colors)* (1934), de Felip Pleyan i Condal, fill de Josep Pleyan de Porta; i *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya* (1935), de Bonaventura Pelegrí i Torné. Les raons que expliquen el fracàs de l'empresa són bàsicament econòmiques (no es va arribar a aconseguir la xifra d'un centenar de subscriptors), tot i que tampoc podríem descartar la falta de material publicable.

El setembre de 1929 Solé du a terme amb «La Renaixença lleidatana» la que es podria considerar la segona aproximació global d'aquest fenomen a les Terres de Ponent; el crític no solament tracta, a diferència de «La Biblioteca Lleidatana», la literatura del període sinó també les entitats culturals, la premsa i la producció històrica. Solé divideix la trajectòria de la Renaixença en tres etapes. La primera, la dels precursors, transcorre de 1850 a 1890 i representa la incorporació de Lleida a la Renaixença catalana; les principals figures del període són els historiadors, i alhora poetes, Josep Pleyan de Porta i Lluís Roca i Florejachs; «una producció poètica que serà sempre una valor positiva en les pàgines de la literatura lleidatana, si més no, com a signe representatiu de l'aportació feta pels homes que ens precediren al patrimoni de les lletres catalanes».⁶³ La segona, «que comprèn

p. 129), insistirà en aquestes premisses: «Articular forces disperses, posar en circulació aqueixa sang que pot donar-nos noves fonts de nodriment, revaloritzar l'obra meritòria dels qui ens precediren, obrir ample llit per on puguin esplaïar-se les joventuts conscients i freturoses de nous horitzons, oferir als qui esmercen les seves energies mentals el mitjà de plasmar-los en forma ostensible sense els sacrificis d'altra mena, serà la constant aspiració que guiarà sos passos».

62. La novel·la de Santamaria a què s'al·ludeix, «que tindrà centrada la seva acció a Lleida i que els tipus seran lleidatans de carn i ossos», serà *La roda de la fortuna*. L'obra ha estat editada per Miquel VILADEGUT. *La roda de la fortuna*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1997.

63. Felip SOLÉ I OLIVÉ. «La Renaixença lleidatana». *Vida Lleidatana*, núm. 77-78 (setembre de 1929), p. 342-343.

els darrers anys del passat segle i un parell de dècades d'aquest», representa un aprofundiment en les directrius que regien la primera etapa, al mateix temps que la creació literària assolix una major qualitat:

En aquests cinc lustres, persisteixen les directrius de la primera embranzida, la mateixa calor i la mateixa pruija que sollevaren els ànims dels precursors; però el treball s'afina, les aficions comencen a especialitzar-se, el contingut és més consistent i els materials són més abundosos, s'intenta la difusió de les idees germinadores entre la massa i qualche institució pren forma vital i es consolida.⁶⁴

Solé cataloga la producció a partir del gènere conreat: els historiadors (Rafael Gras, Juli Soler Santaló, Enric Arderiu), els poetes (entre els quals sobresurt Magí Morera i Galícia, «la personalitat poètica del qual omplena per demés les planes d'aquest segon període»),⁶⁵ i els prosistes (encapçalats pel costumista Manuel Gaya i Tomàs). El panorama es completa amb el paper rellevant d'institucions com els Jocs Florals o l'Acadèmia Mariana, i de setmanaris com *La comarca de Lleida* i *La Veu del Segre*. Sobre la tercera i darrera etapa, «el període contemporani» (és a dir, els anys vint), Solé per evitar «suspiciacions i oblits» omet els noms dels literats més representatius i es limita a indicar només quins són els trets que, a judici seu, conformen els diversos gèneres. Especialment remarcables són les reflexions a propòsit dels corrents poètics (jocfloralisme, popularisme, avantguardisme...)⁶⁶ o la classificació de les diferents propostes

64. Felip SOLÉ I OLIVÉ. «La Renaixença lleidatana», p. 343.

65. Felip SOLÉ I OLIVÉ. «La Renaixença lleidatana», p. 343. A la mateixa pàgina Solé contextualitza l'obra catalana de Morera dins el marc de la Renaixença: «si bé no és pas molt copiosa, en canvi és prou densa per a determinar un lloc escaient i d'honor en la poesia lleidatana en correspondència a la producció global de totes les encontrades juntes.»

66. En són una mostra els interessants comentaris que realitza Solé a les p. 344-345 de l'article sobre la lírica lleidatana de finals dels anys vint: «En el clos fantasiós de la poesia, la collita és abundant i copiosa; hi ha qui encara resta enamorat de les formes i assumptes tradicionals de la floralia; no hi manca qui rep l'encís de la musa popular i li lliura vistosos i cisellats pomells que serveixen tot l'agredolç de la sentimentalitat terral entremig de virolades flors de la més pura i

narratives (des del costumisme fins al «novel·lista que planteja els problemes de la vida i els resol segons el temperament propi», tot passant pel «contista de coses banals i a voltes d'incipient consistència literària»).⁶⁷ També efectua una crida al conreu de la novel·la, el gènere que demana una major embranzida després de l'experiència noucentista; efectua algunes referències a la tasca desenvolupada per l'Ateneu Lleidatà i el Centre Excursionista de Lleida; i, per últim, comenta el paper que ha de tenir la premsa en la creació literària amb els models de les revistes *Vida Lleidatana* i *Lleida*.

Un darrer estudi sobre la literatura ponentina del segle XIX és «Els Jocs Florals de Lleida», de Jesús Sanz. L'article traça la història de la institució jocfloralasca a Ponent entre 1895, any de la seva fundació, i 1924, quan van ser prohibits per la dictadura de Primo de Rivera. Sanz resalta la figura del seu creador, Frederic Renyé i Viladot, que «amb Roca i Florejacs i Pleyan de Porta representen per a Lleida els màgics de la seva renaixença literària i política». I els integra dins la tradició catalana vuitcentista:

Representants d'aquella generació ferventment patriòtica dels Blanch i dels Pelai i Briz, que amb tant de braó féu voleiar la bandera barrada que anteriorment havia alçat la generació del cantor del «Pros Bernat» i del «Gaiter del Llobregat», ells foren els qui tremolaren aqueixa bandera per les vores del Segre, i ferma la plantaren en els cors descendents dels ilergetes.⁶⁸

De fet, el text més que una anàlisi de la trajectòria dels Jocs Florals és una apologia de la vida i obra de Renyé, tot i que no podem

fervent lleidatania; hi ha qui sent les noves inquietuds de l'avantguardisme i li ofrena un homenatge sense parió en les lletres nostrades; la muntanya i sos misteris troba son cantor d'imatges engrapades al contacte dels cingles escarpats i de sos abims insondables; i la plana càlida o boirosa oïx el remoreig de veus amigues que contenen les somnioses cobejances que l'enronden; i al costat dels que adquiriren un mestratge prestigiós en aferissada lluita, hi polsa les primícies de sa lira el jovincel qui és esperança de futures eficiències. El quadre és ple, formós i encoiratjador alhora.»

67. Felip SOLÉ I OLIVÉ. «La Renaixença lleidatana», p. 345.

68. Jesús SANZ. «Els Jocs Florals de Lleida». *Vida Lleidatana*, núm. 93 (5-v-1930), p. 138.

deixar de banda la conclusió a què arriba Sanz: «els Jocs Florals de Lleida, han estat, després dels de Barcelona, dels més brillants de Catalunya»; una asseveració que demostra amb els noms dels escriptors que van ostentar el càrrec de president dels mantenidors: Guimerà, Verdaguer, Maragall, Carner, Morera, Oller, Alcover, entre d'altres.

L'intent de *Vida Lleidatana* d'incorporar la tradició literària ponentina dins el moviment general de la Renaixença cristal·litzarà en uns noms: Manuel Gaya i Tomàs, de qui valoren les narracions que conformen *Fruita de Lleida*, «on s'hi recullen la frescor i la saba pairal de nostra terra, bellament sentides en ses produccions», i, en reproduir, com ja havia fet *Lleida*, la prosa «La mula vella» l'anònim comentarista remarca que es tracta «d'un petit homenatge a qui tant s'esforçà pel renaixement literari de les terres lleidatanes per ell tan estimades»,⁶⁹ Lluís Roca i Florejachs, de qui recuperen el poema «La festa de Sant Blai»;⁷⁰ i, sobretot, Josep Pleyan de Porta, un dels escassos autors lleidatans inclosos a les «Pàgines antològiques» i que el situa, per tant, a un mateix pla que els escriptors vuitcentistes de la resta de territoris de parla catalana.⁷¹ La nota que precedeix la composició «Los timbalers» no aporta arguments nous respecte a la valoració efectuada per Xuriguera a *Lleida*: es destaca el doble vessant d'historiador i de poeta, i la seva vinculació a la Renaixença, «sentí en els dies llunyans de foscor l'abrandament que li portava la llum als ulls i l'optimisme al cor, fent-li menysprear una vida costosa i pressentir ensem el renéixer en què ens veiem empesos i que empenyem alhora»; per tot plegat, cal treure de l'oblit un intel·lectual com Pleyan:

La figura de Pleyan de Porta caldria ésser estudiada no pas somerament com suara s'és fet, sinó amb tota la complexitat que suposa haver viscut en uns temps en què ell sol tenia consciència de qui era.

69. [S/s]. «Manuel Gaya i Tomàs». *Vida Lleidatana*, núm. 4 (15-vi-1926), p. 50.

70. Lluís ROCA I FLOREJACHS. «La festa de Sant Blai». *Vida Lleidatana*, núm. 19 (i-ii-1927), p. 317.

71. Els altres autors lleidatans inclosos a les «Pàgines antològiques» seran l'arxiver i patriarca dels historiadors lleidatans de la Renaixença Enric Arderiu i Valls i l'excursionista Antoni Serés.

[...] Vulguem, doncs, reivindicar nom tan gloriós ja que els pobles creixen amb els seus grans records i en la justícia amb què són mesurats els seus homes.⁷²

Des de *Vida Lleidatana* també es reivindicarà la vida i l'obra de Joan Bergós, pare d'Antoni Bergós, a qui dediquen íntegrament, el 1930, el darrer número de la publicació arran de la seva mort. Felip Solé i Olivé, a l'article més interessant del monogràfic, valora l'activisme cultural de Bergós (les col·laboracions periodístiques per a *La comarca de Lleida* o *Lleida Catalana*) en detriment de la producció literària:

En els seus escrits hom no hi troba pas cap indicatiu revelador d'una vocació literària decidida i desmesurada; si no hagués estat així, amb les seves condicions excel·lidores per al conreu de les lletres ens hauria llegat peces d'empenta superior a les que ens ofereix el conjunt del seu treball i hauria cercat el mitjà d'arribar a la possessió d'un estil acurat i d'un llenguatge ric en matisos i modulacions captivadores.⁷³

Aquest procés de recuperació dels autors locals culminarà amb la figura de Magí Morera i Galícia. De manera similar a *Lleida*, amb motiu del traspàs *Vida Lleidatana* li retrà homenatge amb l'edició d'un monogràfic. Com assenyala Olívia Gassol, «Magí Morera els proporcionava els elements necessaris per a recuperar una tradició autòctona local que pogués incorporar-se des de l'essència genuïna dels fets diferencials —unes formes d'expressió, uns mites— a un comú intangible d'abast nacional: *Lleida també necessita el seu poeta*; aquest sembla ser el lema subjacent».⁷⁴ N'és un exemple l'editorial, que insereix la

72. [S/s]. «Josep Pleyan de Porta». *Vida Lleidatana*, núm. 70-71 (1/15-v-1929), p. 158. Val a dir que [S/s], «L'Açuda» (*Vida Lleidatana*, núm. 14 [15-xi-1926], p. 43), ja havia reivindicat la faceta d'historiador de Pleyan en un text en què es defensava la recuperació del lleidatà castell de la Suda.

73. Felip SOLÉ I OLIVÉ. «Les activitats literàries de Joan Bergós». *Vida Lleidatana*, núm. 101 (10-i-1931), p. 362.

74. Olívia GASSOL I BELLET. «Magí Morera i Galícia, o la gran estratègia cultural». *Llengua & Literatura*, núm. 16 (2005), p. 84. L'article és essencial per entendre la maniobra de *Vida Lleidatana* per convertir Morera en el fonament d'una sòlida tradició local i en una referència imprescindible per a les noves gene-

trajectòria de Morera dins la tradició de figures recentment desaparegudes (Guimerà, Crexells, Costa i Llobera, Alcover, Turró, Gaudí...) en una explícita estratègia cultural per a presentar-lo a la resta del territori català com el representant genuí de les comarques ponentines:

S'hi afegeix un altre nom que era, ensems que un poeta català, la més alta espiritualitat lleidatana, i d'aquesta faisó, no per tardana nostra dissort, s'és feta aquesta menys sensible, i amb nostre dol hem vist com la mort d'en Morera ha trasbalsat tota la terra pairal i tota s'ha mostrat condolguada. I és que en el lleidatà exemplar hi teníem un poeta i un poeta que s'havia fet seu tot l'esplet de vida i tots els encants d'una contrada occitana que abellí en ses poesies i féu més estimable encara.⁷⁵

Hi ha dues aportacions remarcables entre els nombrosos articles que conformen el monogràfic. A la primera, «Suggestions sobre l'o-

racions d'escriptors lleidatans. Sobre aquesta operació, vegeu també Olívia GASSOL I BELLET. «La premsa de la Lleida dels anys vint i trenta com a plataforma cultural i editorial. El projecte de *Vida Lleidatana*», p. 87-92.

75. [S/s]. «El nostre condol». *Vida Lleidatana*, núm. 28 (15-vi-1927), p. 70. Pel que fa als articles de la premsa barcelonina apareguts entre el maig i el juny de 1927 en què s'homenatja la figura de Morera, vegeu-ne un comentari a Olívia GASSOL I BELLET. «Magí Morera i Galícia, o la gran estratègia cultural», p. 87-88. Quant a les publicacions de Lleida són interessants, a més dels textos de *Lleida* i *Vida Lleidatana*, la sèrie de sis articles de Bonaventura PELEGRÍ TORNÉ, «Magín Morera y Galicia», publicats al *Diario de Lérida* entre el 6 i el 14 de maig i que li serviran de base per al capítol dedicat al poeta lleidatà a *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*. Especialment interessant és l'article que obre la sèrie en què es comenten els motius que van impel·lir Morera a canviar de llengua poètica: «Ya poeta castellano, tan castellano como muchos hijos de la noble Castilla, sintió un día sobre su nevada testa el dulce aleteo patrio de Guimerá, y pensó que Cataluña tenía derecho a cierta participación en el festival de sus amores, y del propósito de la enmienda, nació una nueva producción tan digna de la primera como rara después de ella.» Per últim, val la pena apuntar que l'article necrològic [S/s], «Magín Morera y Galicia» (*El País*, 5-v-1927), valorarà, sorprenentment i de manera gairebé exclusiva, la producció poètica castellana: «La facilidad, gracejo y el arte singular con que Morera y Galicia manejó el idioma castellano, aseguran a sus poesías la más justa de las permanencias en el estado de la inmortalidad.»

bra de Morera i Galícia», Felip Solé i Olivé compara l'obra poètica de Morera amb la de Maragall; una operació similar a la que havia realitzat el 1926 Jesús Sanz entre el poeta lleidatà i Joan Alcover. Solé remarca les similituds temàtiques i l'interès per gèneres com el periodisme i l'oratòria, per tal de convertir-lo, en paraules d'Olívia Gassol, en «el *Maragall* de Lleida»: ⁷⁶ «en les planes de la nostra literatura contemporània hi ha dos noms, Maragall i Morera i Galícia, que hi excel·leixen com astres de primer ordre; amb ells dos es podria omplir el buit d'una generació literària i tan sols amb ells restaria assegurat el reixement de les lletres en el quart de segle en què s'escola la producció llur». ⁷⁷ La segona, «El sentit lleidatanisme de la poesia de Morera», d'Alfred Pereña, presenta l'escriptor com aquell qui donarà fe d'una sèrie de llocs comuns presents en la poesia ponentina des de mitjan segle XIX: «Nosaltres no sabríem trobar en els anals antològics dels nostres poetes un exemplar més pur i d'un tan refinat caire de localisme terral, en el sentit més pregon i humaníssim de la paraula com ho és Morera i Galícia per la catalana Lleida.» ⁷⁸ L'extraordinari inclou també la presència de textos memorialístics escrits per autors no ponentins: «En la mort de Magí Morera i Galícia», de Francesc Pujols; «Evocació», d'Octavi Saltor; o «El Morera i Galícia que jo coneixia», d'Enric de Fuentes. A més, *Vida Lleidatana* donarà a conèixer *Retorn de Grècia*, un poema èpic que es considerava inèdit, tot i que ja havia estat publicat entre 1897 i 1900 al setmanari de Vilafranca del Penedès *Las cuatro barras*. Jesús Sanz, l'editor del text, completarà l'adscripció de Morera dins el circuit dels poetes nacionals de la Renaixença relacionant a l'estudi preliminar *Retorn a Grècia* amb els poemes vuitcentistes *Roudor de Llobregat* (1842), de Joaquim Rubió i Ors; i *L'Orientada* (1881), de Francesc Pelai Briz. ⁷⁹ No és gens

⁷⁶. Olívia GASSOL I BELLET. «Magí Morera i Galícia, o la gran estratègia cultural», p. 77.

⁷⁷. Felip SOLÉ I OLIVÉ. «Suggestions sobre l'obra de Morera i Galícia». *Vida Lleidatana*, núm. 28 (15-VI-1927), p. 74.

⁷⁸. Alfred PEREÑA. «El sentit lleidataníssim de la poesia de Morera». *Vida Lleidatana*, núm. 28 (15-VI-1927), p. 130.

⁷⁹. Aquest procés de mitificació de Morera des de *Vida Lleidatana* continuarà l'any següent: Antoni BERGÓS publicarà «Magí Morera i Galícia» (*Vida*

sobrer recordar que el cercle entorn de Morera es tancarà el 1929 amb la publicació de les seves *Poesies completes*, a cura de Felip Solé i Olivé, a la «Biblioteca Lleidatana».⁸⁰

El centenari de la Renaixença

El 1933 va celebrar-se arreu del territori català el centenari de la Renaixença amb motiu de la publicació, cent anys enrere, del poema «La Pàtria», de Bonaventura Carles Aribau, a la revista *El Vapor*.⁸¹ Amb aquest motiu l'ajuntament de Lleida va organitzar, el mes de juny a l'Hospital de Santa Maria, una exposició, «Records lleidatans» —que incloïa, segons el reglament, peces antigues de tota mena, com llibres, impresos, monedes, vestits, armes, instruments musicals, i fins i tot, «trastes de pagès» —⁸² i una convocatòria, *Festes commemoratives de la Renaixença*.⁸³ També Alfred Pereña i Pàmies, fill d'Alfred Pereña i Reixachs, comentarà l'efemèride des del diari *La Jornada* —que, sota

Lleidatana, núm. 49-50 [I-V-1928], p. 152-157), en què repassa les traduccions de Shakespeare; i el músic Ricard VINES un nou text memorialístic, «Recordant a Magí Morera» (*Vida Lleidatana*, núm. 51 [I-VI-1928], p. 206-208).

80. El volum anirà encapçalat per un «Pòrtic» en què Solé explicita els objectius de la «Biblioteca Lleidatana» i unes breus «Notes biogràfiques» a càrrec del mateix crític.

81. Sobre l'efemèride, vegeu Josep M. BALAGUER. «J. V. Foix, la “Generació de *La Revista*” i la polèmica del Centenari de la Renaixença». Dins: *Joan Teixidor; representant del Grup Universitari. Poesia i crítica (1931-1951)*. Tesi Doctoral dirigida per Jordi Castellanos. Universitat Autònoma de Barcelona: Departament de Filologia Catalana, 1993, p. 176-206.

82. AJUNTAMENT DE LLEIDA. *Festes commemoratives de la Renaixença. Exposició de records lleidatans. Any 1933*. Lleida: Ajuntament de Lleida, 1933, p. 6.

83. La notícia procedeix de [S/s], «L'exposició de records lleidatans», *La Jornada*, 9-V-1933. En aquest article es reclama que la mostra serveixi per a superar el localisme més ranci: «A l'enans que Catalunya es dignificarà amb la Festa de la Renaixença, una alenada de lleidatanisme obrirà les portes del vell casal basit per la ciutat en el segle XV i el consagrarà fogar de cultura i centre impulsor d'activitats lleidatanes, veritable recer de pau, acollidor de totes les cobejances inspirades per amor a la nostra ciutat, i això, sense xovinismes malaltissos i sense migradesa localista, sinó amb aquell ample sentit de modernitat que l'ha de fer profitós i digne.»

la direcció de Ramon Xuriguera, aixoplugava antics col·laboradors de *Lleida* i de *Vida Lleidatana* — en els quatre articles que agruparà amb el títol comú «El Renaixement català a Lleida». En el text que inicia la sèrie reclama un estudi acadèmic que analitzi els diversos àmbits de la tradició vuitcentista lleidatana:

Però amb tristesa hem de dir que a Lleida ningú no s'ha preocupat ni tan sols una mica de com aquella alenada de patriotisme arribà a les nostres contrades. Ningú no ha gosat posar a la llum unes paraules en remembrança dels nostres homes, que en aquells temps foren els animadors d'aquell moviment. Ningú no ha dit res. Ningú no se n'ha interessat. És una feina difícil, confessem-ho, expressar només els trets fonamentals dels homes, obres, publicacions, que podríem dir que van ésser la veu del renaixement català a les terres de Lleida. Però, tanmateix, considerem d'acord amb ço que diu Bernard Shaw, que la indiferència és el pitjor mal que es pot fer a un home, que silenciar l'obra d'aquells conciutadans, seria pitjor que criticar-los.⁸⁴

Pereña dedicarà els altres tres articles als que considera els puntals de la Renaixença lleidatana: Lluís Roca i Florejachs, «hem de dir que Roca és l'iniciador del renaixement a la nostra ciutat; és el primer que s'adona que cal fer un esforç perquè Lleida es posi al costat del moviment catalanista que llavors com una guspira que voleia, anava deixant en cada cos una flameta d'ideal que malgrat que fes poca llum, lenta i silenciosament anava avançant des dels intel·lectuals fins a les masses populars»;⁸⁵ Josep Pleyan de Porta, de qui ressegueix el doble vessant d'historiador i de poeta, «els dos prou interessants perquè el seu nom no passi desapercbut per aquells a qui interessin aquestes coses»;⁸⁶ i Magí Morera i Galícia, «una de les principals figures de la literatura catalana», i que representa la culminació de la Renaixença a les Terres de Ponent:

84. Alfred PEREÑA I PÀMIES. «El renaixement català a Lleida». *La Jornada*, 27-VI-1933. De ben segur que els estudis de Bonaventura Pelegrí Torné i Ramon Xuriguera respondran a la proclama realitzada per Pereña amb motiu de l'efemèride.

85. Alfred PEREÑA I PÀMIES. «El renaixement català a Lleida». *La Jornada*, 18-VI-1933.

86. Alfred PEREÑA I PÀMIES. «El renaixement català a Lleida». *La Jornada*, 15-VIII-1933.

Si no fos que Magí Morera i Galícia fou una rellevant figura de les nostres lletres, ja no hauriem parlat de cap més home del nostre renaixement, perquè l'obra de la nova generació que precedí a la de L. Roca i J. Pleyan és ja més recent, ha viscut en el segle XX i, per tant, potser, s'escapa una mica del marc que enquadra l'existència dels renaixentistes catalans. No obstant això, si passàvem per alt en aquest estudi del Renaixement Català a Lleida i callàvem l'obra d'aquest altre lleidatà ens semblaria que el nostre treball restava incomplet i que Morera i Galícia fou un de tants militants anònims que s'arrengleraven a les files renaixentistes i més que res pareixeria que la seva producció poètica fou escassa i sense cap transcendència sentimental que la del que s'espalia fent poesies. I com que tot això no és cert, donada la magnitud de la seva obra, el considerarem un veritable valor del renaixement nostrat.⁸⁷

Al diari *El Correo* apareixerà la valoració sobre el segle XIX efectuada per Bonaventura Pelegrí Torné, professor del seminari de Lleida i ideòleg de la Lliga Regionalista a Ponent; com indica Jaume Barrull, «en la figura de mossèn Pelegrí es creuen tres vocacions: el sacerdot, l'intel·lectual i el polític. No en confrontació, sinó que un objectiu comú —la tradició catòlica— les unificava i els donava un sentit unidireccional».⁸⁸ Es tracta de la sèrie d'articles titulats «La Renaixença de Catalunya i la tradició» que l'autor reelaborarà per tal d'integrar-los a l'assaig *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*. De fet, els textos són, bàsicament, un repàs a la biobibliografia de Lluís Roca i Florejachs⁸⁹ i de Josep Pleyan de Porta;⁹⁰ això sí, des d'una perspectiva eminentment catòlica: «La primera floració de promotors de la Renaixença de Catalunya emprengué una tasca ardua de restauració de les nostres valors espirituals i culturals. La Catalunya clàssica, amb la seva cristiandat pregonada, la seva història gloriosa, la seva llengua, el seu art i

87. Alfred PEREÑA I PÀMIES. «El renaixement català a Lleida». *La Jornada*, 12-IX-1933.

88. Jaume BARRULL PELEGRÍ. «Bonaventura Pelegrí i Torné: filosofia i política del Renaixement català». *Miscel·lània. Homenatge a Josep Lladonosa*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1992, p. 643.

89. Els textos sobre Roca i Florejachs van aparèixer el 6-IX-1933, 8-IX-1933 i 15-IX-1933.

90. Els textos sobre Pleyan de Porta van aparèixer el 26-IX-1933, 28-IX-1933, 3-X-1933 i 11-X-1933.

els seus costums, era de molts gairebé desconeguda i calia fer-la reviu-
re en la consciència dels seus fills.»⁹¹ També la revista *Nostre Cant* s'afe-
girà a l'efemèride amb la reproducció de «La Pàtria»; a més, havia
anunciat una sèrie d'articles d'Antoni Bergós sobre el fenomen de la
Renaixença que no va arribar a veure la llum.⁹² Per últim, *La Veu del*
Segre reproduirà diversos textos d'Octavi Saltor publicats prèviament
al diari barceloní *La Veu de Catalunya*.⁹³

Una visió diametralment oposada de l'exposició «Records lleida-
tans» i del centenari de «La Pàtria» és la que exposarà la revista *Art*,
fundada el març de 1933 per Enric Crous i Vidal, que també n'era el
director.⁹⁴ Pel que fa a la línia ideològica, com assenyala Valeri Mallol,
«un dels aspectes que més s'ha destacat de la revista i dels autors que
hi col·laboraven és l'extrema combativitat que s'aplica contra perso-
nalitats i institucions de la cultura».⁹⁵ Vegem-ne algunes mostres.
Antoni Bonet a l'article «Cop d'ull a través de l'estimativa» fa una
anàlisi crítica dels valors preestablerts de les Terres de Ponent en les
diverses arts; quan arriba el torn al gènere de la poesia, a més d'atacar
autors contemporanis de reconegut prestigi,⁹⁶ posa atenció especial a

91. Bonaventura PELEGRÍ TORNÉ. «Lluís Roca i Florejachs». *El Correo*, 6-IX-1933. A l'article inicial de la sèrie, «La Renaixença catalana i la tradició», 31-VIII-1933, Pelegrí du a terme una lectura essencialment religiosa de la significació del poema «La Pàtria»: «Nosaltres hem d'afegir que l'"Oda a la Pàtria" de l'Aribau era un clar retorn a la vida nostrada, cristiana i catalana que restava mig soterrada davall de les cendres escampades arreu del volcà de la Revolució, promotora de cosmopolitismes eixorcs i enemiga de valors pairals.»

92. [S/s]. «A la Pàtria». *Nostre Cant*, núm. 2 (abril de 1933), p. 5.

93. Es tracta dels articles «La interpretació del Renaixement» (4-XII-1933), «Les commemoracions del centenari (14-XII-1933) i «La consumació del període literari» (10-I-1934). Cal tenir present que Saltor publicarà el 1934 l'estudi *Les idees del nostre renaixement*.

94. Sobre la revista podeu consultar Josep Miquel GARCIA i Dolors SISTAC. *Art o l'avantguarda a Lleida*. Lleida: Publicacions de l'Ajuntament de Lleida, 1987; Valeri MALLOL. *La revista «Art» de Lleida*; i Joan M. MINGUET. «Art i les revis-
tes catalanes d'avantguarda». *Urc*, núm. 20 (2005), p. 68-74.

95. Valeri MALLOL. *La revista «Art» de Lleida*, p. 89.

96. Pel que fa a la crítica de Bonet oferim aquests dos exemples: «Agelet i Garriga continua el noucentisme més dolent pels poemes de flors, violes i roma-
ní. Els poemes d'Agelet i Garriga s'han pansit ja. Editar llibres dolents a London
és provocar un *bluff* transcontinental sense importància» i «Don Pepe [Josep

judicar la tradició lleidatana vuitcentista des d'una actitud provocadora de la qual salva, i encara amb moltes reserves, Morera:

En la poesia no parlarem d'un Feliu i Codina, d'un Anton Navarro, ni d'un Roca Florejachs. Parlar d'ells és igual que vomitar els més indecents tòpics verdaguerians i maragallians passats pel sedàs de la bona fe i del tipisme. Un títol de l'obra del tercer ja basta: «Mater Misericordiae». [...] Morera i Galícia (*Hores lluminoses*) representa un punt especial. Algunes poesies són lleugerament llegibles, encara que la dèria classicitzant els hi llevi força. Morera i Galícia ha escrit coses detestables.⁹⁷

Un altre exemple d'aquesta virulència són els passatges que dedica Enric Crous, des de la secció de notícies «Cock-tail», a l'exposició «Records lleidatans»:

És una M... tot el passat, ens interessa només el que pot ésser útil a la nostra generació, i el terreny a preparar per les que vindran. I de passada, invitem a repassar novament les «insolències» que els escrits dels números 2 i 3 que la nostra revista va publicar i que amb motiu d'aquest imbècil projecte ratifiquem. Allí trobareu el resultat a què conduïren les files tronades que cerrilment seguiu. Estem convençuts de veure el Museu convertit en Hospici d'art i de *personalitats* arribistes d'ostentació.⁹⁸

O, per últim, «Justificació i acusació personal», l'article que tanca, a mitjan 1934, el darrer número d'*Art*, en què, de nou, pren la paraula Crous per carregar contra els tòpics que ha generat la poesia lleidatana des de mitjan segle XIX:

Ací, en les latituds aquestes, precisava una neteja de gent estúpida i de coses mortes que nosaltres denunciàrem. Fou una vergonya per aquesta Ciutat, que amb els diners que algú afluijava particular-

Estadella i Arnó] —gènere líric-descriptiu— té l'altíssim honor de no provocar ni comentaris de la premsa. Els seus poemes maragallians, floralescs, són tan dolents com la seva política, i és clar que això és dir molt, perquè no parlem de política.»

97. Antoni BONET. «Cop d'ull a través de l'estimativa». *Art*, núm. 2 (1933), s/p.

98. Enric CROUS. «Cock-tail». *Art*, núm. 6 (1933), p. 6.

ment, es continués pasturant sobre l'horta de la dissortada Lleida. Donava pena constatar que uns nois de 20... anys eren finançats per a dur a terme neguits plens de cabell d'àngel i que llurs clatells es vestien d'hivern... Embrutar pàgines i vomitar poesies, al que és l'*ombra* de Lleida, la Seu, assassinaven els temps aquells desventurats vulgars.⁹⁹

Estudiar la Renaixença lleidatana des del catolicisme

Bonaventura Pelegrí Torné aplicarà a *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya* la periodització del moviment que havia proposat Felip Solé i Olivé a l'article «La Renaixença lleidatana».¹⁰⁰ L'objectiu de l'assaig és resseguir la continuïtat de la tradició catòlica des de mitjan segle XIX fins a inicis de la dècada dels trenta. La literatura *genuïna* —com la defineix Pelegrí— és, per tant, aquella que prové del catolicisme. I aquest és el criteri que aplicarà a l'hora de valorar les obres produïdes durant aquells anys. El mètode seguit a l'hora de redactar els capítols que integren el volum és el de juxtaposar monografies, el contingut de les quals sovint es limita a la simple compilació de textos crítics sobre els autors que considera més representatius de les seves idees; uns comentaris poc o gens contextualitzats, sense una ordenació de gèneres ni cronològica, i que, com ja hem indicat, en la seva majoria havien aparegut als diaris conservadors *Diario de Lérida* i *El Correo*. A més, com indica el títol del llibre, tot i que Pelegrí assigna al terme *Renaixença* un significat literari, la seva noció de literatura és prou àmplia per a encabir-hi manifestacions com la història o, sobretot, la teologia.

99. Enric CROUS, «Justificació i acusació personal». *Lleida*, núm. 10 (1934), s/p. De fet la demolidora conclusió de l'article reflecteix la ideologia del seu autor: «I per acabar: enutja i és dolorós haver-ho de dir; però, avui com avui, és la realitat aquesta: Lleida (a) *Ilerda*, és una MERDA!!!».

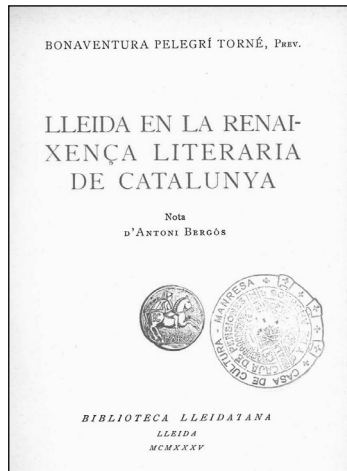
100. Antoni BERGÓS I MASSÓ a la «Nota» que encapçala el llibre de Bonaventura PELEGRÍ TORNÉ, *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*. Lleida: Biblioteca Lleidatana, 1935, p. XII-XIII, ens informa dels estudis de Pelegrí que van ser premiats als Jocs Florals de Lleida i que podrien considerar-se un precedent de l'obra que estudiem: el 1912 *Assaig d'Història Crítica de la Literatura Catalana*, «un resum molt ben estructurat de l'evolució literària del català»; el

L'estudi de Pelegrí s'inicia amb una breu introducció sobre la cultura a Lleida abans del Renaixement, un terme que utilitzarà per referir-se a la Renaixença. A continuació, delimita els tres períodes en què divideix el moviment: el dels precursors (que abasta des de mitjan segle XVIII fins a la primera meitat del segle XIX i que té com a figures remarcables els il·lustrats Jaume Nadal i Francesc González Puig); el dels promotors (que s'estén al llarg de la segona meitat del segle XIX) i el de plenitud (que correspon a les tres primeres dècades del segle XX).¹⁰¹ És especialment interessant l'anàlisi dels dos darrers períodes. En el segon, els autors més representatius són comentats en funció de la ideologia catòlica subjacent: Lluís Roca i Florejachs, promotor de la Renaixença a Ponent, és valorat per la temàtica religiosa dels seus poemes en detriment de la producció històrica ja que «la fe era la principal arrel del seu patriotisme, tant més intens quant més estretament es reduïa a la seva ciutat nadiua, al bressol de sa infante-

1913 *Renaixement i Noucentisme*, «partint del gramàtic Josep Pau Ballot i Torres fins arribar a l'escola maragalliana, estudia la unitat i diversitat d'aquest recobriment»; el 1914 *La prosa literària del Renaixement*, «en realitat esdevé una continuació de l'anterior, si bé es nota en aquest una major depuració crítico-literària que ens diu a bastament com s'ha enfondit en l'estudi dels novel·listes, i ja demana en aquest treball, que un home com Josep Carner Puig-Oriol, escrigui en prosa per besllumar-li una producció necessària a nostra literatura i que avui dia ja compta amb ella»; i el 1915, *Filosofia i política del Renaixement català*, «s'endinsa en el moviment que tenia turgent el viure de Catalunya, en plena marxa d'ordenació a través d'aquella misèriosa Mancomunitat, que el mai prou lloat, ni mai prou reconegut Prat de la Riba, (encara que recentment s'hagi tractat de regatejar-li valors que difícilment seran superables) convertí en veritable instrument polític.» Només apuntar que, a *La prosa literària del Renaixement*, Pelegrí destaca com a prosistes ponentins a Mn. Antoni Navarro (de qui compara les proses líriques «Recitacions», publicades al *Diario de Lérida*, amb les *Oracions* (1897), de Santiago Rusiñol), Felip Pleyan i Condal i, sobretot, Manuel Gaya i Tomàs (a qui considera el màxim representant del costumisme lleidatà).

101. Josep M. MIQUEL I VERGÉS a «Un llibre cada dia» (*La Publicitat*, 29-1-1936) valorarà la importància pionera de l'estudi de Pelegrí: «Les històries de la nostra Renaixença obliden massa els petits detalls i els fets en aparença intranscendents; aquests assaigs, com és ara *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*, aporten, amb estudis locals, noves dates per a bastir la gran història del nostre retrobament. [...] Ens ofereix una visió prou feliç per a tenir idea de l'aportació de Lleida a l'esforç del nostre redreçament literari nacional.»

sa»;¹⁰² Josep Pleyan de Porta, que exemplifica la fusió entre Fe i Pàtria, és el creador d'una obra poètica que «revela el seu esperit i les seves enyorances de restaurador de la Lleida cristiana i clàssica»,¹⁰³ o Manuel Gaya i Tomàs, de qui remarca el sentit de la llengua i el gust per l'anècdota. També analitza la producció d'historiadors —de qui, però, n'ex-cusa l'escassa dedicació a la literatura— com Agustí Prim, Enric Arderiu o Rafael Grases. I arribarà a incloure a la llista de promotors de la Renaixença Ignasi Simon, autor d'un estudi sobre Magí Pontí i Ferrer, organista de la catedral de Lleida entre 1833 i 1881. Contràriament, no mostra cap interès pel gènere teatral fins al punt de no esmentar la peça humorística, de gran èxit a l'època, *Los tres reis bufos* (1875), de Josep Wehrle, perquè es tracta d'una paròdia religiosa.

Portada del llibre de Bonaventura Pelegrí
sobre la Renaixença a Lleida (1935)

102. Bonaventura PELEGRÍ TORNÉ. *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*, p. 39. Una afirmació que pot corroborar-se en aquest passatge de les p. 36-37: «El perfum d'aquest ramell de flors és, no cal dir-ho, pregon i autènticament cristià, i constitueix una mostra vivent de com en Lluís Roca i Florejachs sentia i amava la tradició nostrada, l'ideari i els sentiments de la qual tan bellament encertava a reflectir en els seus poemes. En Lluís Roca i Florejachs era un home de molta fe i de molt cor.»

103. Bonaventura PELEGRÍ TORNÉ. *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*, p. 58.

Pel que fa a la tercera etapa, s'inicia amb la producció poètica de Magí Morera i Galícia, de qui Pelegrí remarca els elogis que va merèixer la seva obra catalana a intel·lectuals com Maragall o Carner, tot reproduint nombrosos passatges dels articles «Suggestions sobre l'obra de Morera i Galícia», de Felip Solé i Olivé, i «El sentit lleidatanesme de la poesia de Morera», d'Alfred Pereña, ambdós publicats a *Vida Lleidatana*; la conclusió a què arriba no pot ser altra que la següent: «Davant d'aquest esplèndid enfilall, qui pot negar el sentit lleidataníssim de la poesia d'en Morera i Galícia.»¹⁰⁴ Per al crític integren el període de plenitud un nodrit conjunt d'autors sovint sense cap mena de connexió estètica i literària entre ells: els poetes mossèn Antoni Navarro, «quant al tema, té dues facetes ben destacades: és un descriptiu de l'escola de Verdaguer, i és un psicòleg de l'escola de Maragall»,¹⁰⁵ Josep Estadella, Jaume Agelet i Garriga, «un poeta de tècnica completament nova en terres lleidatanes»,¹⁰⁶ o Joan Duch i Arqués, els poemes del qual es troben a mig camí «entre la lírica descriptiva rural dels verdaguerians i la lírica conceptuosa i psicològica dels noucentistes»;¹⁰⁷ els narradors costumistes seguidors de Gaya i Tomàs com Felip Pleyan Condal o, sorprenentment, Joan Santamaria, un escriptor «sempre amatent a l'observació dels costums terrals i dels tipus populars, els trets i els moviments dels quals dibuixa d'una manera mestrívola»,¹⁰⁸ el folklorista Valeri Serra i Boldú; els

104. Bonaventura PELEGRÍ TORNÉ. *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*, p. 115. Vegeu, tanmateix, una valoració força crítica del mateix PELEGRÍ TORNÉ sobre el poeta lleidatà a «Magín Morera y Galicia». *Diario de Lérida*, 14-v-1927: «Morera llevaba en su alma bastante luz, y luz de puro y auténtico clasicismo — que en nuestra tierra significa fe y visión mediterránea — para que necesitara embeberse en las nebulosas ideologías del mundo de la incredulidad y del racionalismo escéptico e irónico. Y ese lastre, que se le prendió en el trato con los elementos exóticos a su alma y a nuestra alma, es lo que sobra en sus obras. Fuera el más castizo, y sería del todo cristiano y mucho más poeta.»

105. Bonaventura PELEGRÍ TORNÉ. *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*, p. 116.

106. Bonaventura PELEGRÍ TORNÉ. *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*, p. 144.

107. Bonaventura PELEGRÍ TORNÉ. *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*, p. 156.

108. Bonaventura PELEGRÍ TORNÉ. *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*, p. 143. La lectura de Pelegrí de l'obra de Santamaria privilegiarà els

historiadors Manuel Herrera, Alfred Pereña, Mn. Joan B. Altisent, Joan Bergós, fra Pere Sanahuja, Salvador Roca Lletjós o Elies Serra Ràfols; el musicòleg Mn. Josep M. Llorenç Ventura;¹⁰⁹ el filòleg Samuel Gili Gaya o el crític Felip Solé i Olivé. De fet, aquesta sèrie de noms evidencia dos dels eixos al voltant dels quals Pelegrí construeix *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*: d'una banda, la preeminència d'autors estretament relacionats amb el catolicisme (sigui per la seva condició de membres de l'Església o per la temàtica conreada) i, de l'altra, el major interès que demostra pels erudits en detriment dels literats (un exemple: dedica el mateix nombre de pàgines a comentar l'obra de Joan B. Altisent i la de Joan Santamaria), cosa que evidencia la significació que atorgava al concepte *literatura*. A l'epíleg, Pelegrí revela l'escàs interès que li desperta la producció literària més recent, cosa que pot explicar l'oblit d'autors ponentins que ja havien publicat diverses obres com els germans Xuriguera, Domènec de Bellmunt o Josep Carner Ribalta:

Mirada en conjunt aquesta producció, hom pot constatar fàcilment la seva inspiració i procedència autènticament racial, i com és exempta d'extravagàncies i exotismes, degut segurament a què la nostra ciutat s'ha vist menys influenciada per les ideologies i sentimentalismes aliens a la nostra ànima, als quals es deuen les comptades desviacions que hom hi pot assenyalar.

L'època contemporània, absorta gairebé totalment pel caire material de la vida, no és gaire propícia a l'espiritualitat. Lleida no és pas una excepció; i ens hem de captenir els lleidatans de que la nostra ciutat s'engrandeixi tant d'ànima com de cos. És l'imperatiu dels nostres il·lustres avantpassats, amants de la Lleida clàssica.¹¹⁰

volums que conformen les *Visions de Catalunya* (1927-1935) en detriment de les *Narracions extraordinàries* (1915-1922) o de novel·les com *Ma vida en doina* (1925) o *La filla d'en Tartari* (1926). A més, també posa en relleu el llibre *Formulari jurídic català* (1934), perquè tracta «dels aspectes pràctics de la vida.»

109. Val a dir que Pelegrí no esmenta Emili Pujol, el musicòleg lleidatà de més prestigi a l'època, i que va ser proposat per Xuriguera, des de la secció «La joventut que treballa» de la revista *Lleida*, com un dels models de la nova intel·lectualitat ponentina.

110. Bonaventura PELEGRÍ TORNÉ. *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*, p. 175. Cal tenir present que l'obra literària dels autors esmentats a finals de 1935 posseïa una notable entitat: Ramon Xuriguera havia publicat la novel·la

Lleida en la Renaixença literària de Catalunya finalitza amb un capítol dedicat a les institucions i a la premsa. Pel que fa a les primeres, Pelegrí, òbviament, atorga un gran valor al paper desenvolupat per la Real Academia Bibliográfico-Mariana, una entitat destinada al conreu de les lletres i de les arts en honor a la Verge Immaculada,¹¹¹ i que contrasta amb l'escassa importància que concedeix a la plataforma dels Jocs Florals, de la qual es limita a donar el nom d'alguns dels mantenidors, malgrat afirmar que «han tret una florida esplèndida en tots els ordres literaris; en la poesia lírica, en la prosa històrico-crítica, en el conte...».¹¹² Quant a la premsa, Pelegrí efectua una selecció arbitrària de les publicacions lleidatanes sorgides des de 1850, sense tenir en compte la llengua en què van ser escrites ni els objectius que es proposaven (inclou en la seva llista premsa poc o gens susceptible de formar part de la Renaixença, sigui per la defensa d'uns valors conservadors i gens catalanistes, com *La Voz de Lérida católica*, *La luz católica* o *Criterio católico*; o bé perquè la seva pretensió era únicament humorística, com *La rialla*). Tal vegada, malgrat que s'escapa de l'objectiu principal del present article, el més interessant del capítol és la visió que ofereix de *Lleida* i *Vida Lleidatana*, les dues publicacions que

Volves grises, les narracions *Espills dormits* i els assaigs *Els exiliats acusen* i *Casanovas*; Joan Baptista Xuriguera les novel·les *Desembre* i *Hilde*; Domènec de Bellmunt (pseudònim de Domènec Pallerola) els textos narratius *Històries d'emigrats*, *Del Paral·lel a Montmartre*, *Les catacumbes de Barcelona*, *Les banyes del Tibidabo*, *Dos dies a Sant Boi*, *Senyoreta desitja casar-se* i *L'àngel bohemi*; i, per últim, Josep Carner Ribalta els poemaris *Acoraments i gaudis* i *Càntic d'amor*, i les novel·les *L'etern adolescent* i *Sota el cel dels tròpics*.

111. Malgrat la valoració positiva que fa Pelegrí de l'Acadèmia Mariana, aquesta institució va mostrar una total indiferència pel moviment de la Renaixença. Així, en els *Anales* de l'esmentada institució editats el 1901 s'indica que de les 109 composicions presentades a concurs, només dues són escrites en català. La informació procedeix de l'assaig de Ramon XURIGUERA, *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*. Barcelona: Biblioteca Catalana d'Autors Independents, 1936, p. 170.

112. Bonaventura PELEGRÍ TORNÉ, *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*, p. 163. A la p. 162 Pelegrí justifica l'escàs relleu al paper dels Jocs Florals amb aquests mots: «No cal esmerçar gaires paraules en demostrar la influència que ha tingut aquesta institució nostrada en el desvetllament i foment de la renaixença literària en terres lleidatanes.»

considera més destacades del període de plenitud. Mentre que de la revista dirigida per Xuriguera es limita a fer una descripció sumària de les seccions i dels col·laboradors, la segona és objecte de tota mena d'elogis:

La revista *Vida Lleidatana*, feta amb l'utilatge de la gràfica moderna, realitzà, en pocs anys, una formidable tasca de divulgació de la cultura catalana i lleidatana, d'aportació de dades referents a la història de les nostres lletres i de les nostres arts, d'intervenció orientadora en els afers públics de la nostra urbs, i d'iniciació en la cultura general.¹¹³

I és que darrere la valoració tan distinta de les dues revistes no hi ha dubte que traspua la ideologia conservadora de Pelegrí. Com ja hem assenyalat, *Lleida* va esdevenir en els darrers números una revista d'un marcat caràcter polític, defensora del front d'esquerres; *Vida Lleidatana*, en canvi, malgrat que es va mantenir culturalment fidel al noucentisme, des del punt de vist polític va seguir una línia catalanista moderada però, tanmateix, força vaga i imprecisa. A més, cal no oblidar que intel·lectuals com Serra Ràfols, Solé, Gili Gaya, Roca Lletjós, Bergós, Altisent o Sanahuja —que segons Pelegrí són alguns dels màxims representants dels anys de plenitud de la Renaixença a les Terres de Ponent— n'eren col·laboradors assidus.

Una lectura interdisciplinària de la Renaixença a Ponent

A finals d'abril de 1936 apareix dins la «Biblioteca Catalana d'Autors Independents», que dirigia Eusebi Isern i Dalmau, *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*.¹¹⁴ Una col·lecció amb uns

113. Bonaventura PELEGRÍ TORNÉ. *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*, p. 171. Aquesta visió contraposada de les dues revistes s'ha mantingut fins als nostres dies. En són una prova els textos de Romà SOL. *150 años de prensa en Lérida*; Josep BORRELL. *Escriptors contemporanis de Ponent. 1859-1980*; i Valeri MALLOLL. *La revista «Art» de Lleida*. Valguin, com a exemple d'aquesta línia d'interpretació, les afirmacions de Josep VALLVERDÚ. «Sobre *Vida Lleidatana*», p. 59: «Opino que ens trobem davant la revista més objectivament ben orientada, equilibrada i assolida que Lleida ha tingut.»

114. El títol de l'assaig recorda el de l'antologia que el 1933 el Centre de Lectura de Reus havia publicat amb el nom de *La Renaixença literària i l'aportació dels reusencs*.

objectius ambiciosos, tal com es desprèn de les paraules d'Isern, en una entrevista de Josep Sol amb motiu de l'aparició de l'assaig de Xuriguera: «més aviat és una empresa de caràcter cultural; una acció cultural que tendeix a estimular la més alta i noble ambició civil de Catalunya, tot rectificant i revalorant els diversos aspectes de la seva personalitat individual i col·lectiva i els problemes que li són essencials».¹¹⁵ L'autor n'havia donat a conèixer alguns fragments entre l'agost de 1935 i el març de 1936. És el cas dels articles apareguts a *La Publicitat*, «Magí Morera i Galícia», que passarà a formar part del capítol tercer; «La Renaixença a Lleida», que esdevindrà el capítol inicial; i «Els corrents lingüístic i floralesc» que integrarà en el capítol quart; o bé «La Renaixença i la política a les terres de Lleida», que veu la llum a la revista *Pla i Muntanya* i que conformarà el capítol setè. Cal remarcar que Xuriguera presentarà l'assaig al premi «Joan Maragall», a l'edició de 1936. Tot i que l'obra comptava entre les favorites,¹¹⁶ el jurat —integrat per Jaume Serra Húnter, Antoni Rovira i Virgili, Josep Farran i Mayoral, Joan Ors i Jaume Bofill i Ferro— l'eliminarà a la primera votació. Agustí Escasans, amb *La ciutat de Barcelona en l'obra de Jacint Verdaguer*, s'acabarà emportant el guardó.¹¹⁷

L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença reflecteix la visió que tenia Xuriguera de la cultura lleidatana vuitcentista; un propòsit que explicita a l'entrevista que li efectua Joan Alegret el novembre de 1935:

La tituló *Aportació de la Catalunya occidental a l'obra de la Renaixença* i és un recull molt complet i molt interessant de la col·laboració que, en tots els aspectes, han prestat els homes de la Catalunya occidental a la Renaixença de Catalunya. Emmudit el català després d'haver parlat per darrera vegada —i, justament, a Lleida— el Rector de

115. Josep SOL. «La Biblioteca Catalana d'Autors Independents». *La Humanitat*, 9-v-1936.

116. En l'edició del 22-XII-1936 del diari *Última hora*, trobem la següent nota sobre el premi: «A l'hora de tancar aquesta edició es troba reunit, deliberant en una dependència del Negociat de la Generalitat de Catalunya, el Jurat que ha d'atorgar el Premi Joan Maragall al millor assaig. Encara que per aquest motiu es desconeix el nom de l'autor, corre amb insistència el rumor d'ésser Ramon Xuriguera un dels autors que té més probabilitats de guanyar aquest premi.»

117. [S/s]. «Els premis de la Generalitat». *La Publicitat*, 26-XII-1936.

Vallfogona, quan encara teníem la Universitat, no reneix fins al segle passat amb Roca i Florejachs, que inicia el meu llibre. A partir d'ell es desvetllen totes les forces espirituals que hi havia latents a Catalunya, reprenen el nostre idioma i preparen la magnífica esplendor d'avui.¹¹⁸

L'assaig presenta diferències notables respecte al de Pelegrí. Primerament, el concepte de Renaixença remet a un moviment complex i plural que integra diversos àmbits (llengua, literatura, història o política) i, per tant, no reduïble a una sola opció cultural, la literària, ni a una única direcció ideològica. En segon lloc, en restringeix l'abast temporal: l'acabament es dona a inicis del segle XX, amb l'aparició de la figura de Magí Morera i Galícia que, alhora, n'és el punt culminant.¹¹⁹

Xuriguera distribueix el material en nou capítols. «Característiques generals del renaixement lleidatà» obre i sintetitza el contingut de l'estudi: els orígens del moviment de la Renaixença a Ponent cal cercar-los en l'interès per la història que afavoria el Romanticisme, «al calor d'aquestes idees es desvetllava el passat»,¹²⁰ i en la figura de Lluís Roca i Florejachs, que incorpora, en la seva producció, la dignificació literària del català i la reivindicació de la història catalana de l'edat mitjana. Gradualment, els horitzons de la Renaixença s'eixamplaran amb la reivindicació política: «en això segueixen el procés gene-

118. Joan ALEGRET. «Ramon Xuriguera, al Premi Crexells». *Última hora*, 26-XI-1935. De tota manera, tal com es desprèn de l'entrevista de Josep SOL, «Una estona amb Ramon Xuriguera» (*La Humanitat*, 5-XII-1935), l'autor tenia la intenció d'escriure un segon volum destinat a «emprendre l'estudi de les valors actuals, entre les quals n'hi ha de destacadíssimes en l'actual moviment literari català».

119. De fet, la cronologia de la Renaixença proposada per Xuriguera coincideix, com ja hem indicat, amb l'assenyalada per Josep BORRELL a *Escriptors contemporanis de Ponent 1859-1980*, p. 13: «en el cas de les Terres de Ponent, aquests límits cal ajustar-los, creiem, entre aquestes dues dates: 1859, en què apareix *El Alba Leridana*, la primera revista que tradueix uns interessos contemporanis i on s'expressen els primers lletraferits lleidatans, tocats per un romanticisme conservador, o millor dit, per un estereotip de romanticisme; i 1908, data de la publicació d'*Hores lluminoses*, de Magí Morera i Galícia, poemes que entronquen ja amb la poètica maragalliana».

120. Ramon XURIGUERA. *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*, p. 10.

ralitzat a Catalunya que comença amb la vacil·lació lírica i acaba amb l'afirmació política.»¹²¹ En aquest capítol Xuriguera també passa revista a indrets emblemàtics i mitificats per la literatura lleidatana vuitcentista —la Seu, la Paeria o l'horta (d'on s'extreu el gust per la sensualitat i el color que domina la poesia i la prosa costumista) — així com d'altres elements comuns a la producció literària — el tipisme o la utilització d'una llengua amarada de dialectalismes; uns elements que són els que li donen una personalitat característica i, en conseqüència, «l'aire de localisme que pren a Lleida tot el moviment renaixentista».¹²² Tot plegat, li serveix per reivindicar les aportacions ponentines al moviment general de la Renaixença: «Si quant al grau d'abrandament la contribució lleidatana no té res a envejar a les més decidides aportacions d'altres indrets de Catalunya, quant a la valor absoluta del seu contingut no és ni més ni menys important tampoc que la mitjana de l'aportació col·lectiva.»¹²³ El segon capítol, «El factor històric», se centra en les figures dels erudits que s'han abocat a l'estudi de la història local i que l'han convertida en una ciència, traient-la del domini de la literatura; les biografies que presenta són les de Lluís Roca i Florejachs, Josep Pleyan de Porta, Agustí Prim Tarragó i Enric Arderiu. «La lírica» és el capítol més extens i el més interessant del treball. Xuriguera ressegueix la trajectòria del gènere fins a la tercera dècada del segle XX, dividint-la en tres etapes: una primera, marcada per la unió entre poesia i història i dominada per temes jocfloralescos com la fe i la pàtria; una segona, vehiculada a la creació dels Jocs Florals a Lleida, el 1895, i que donaran a conèixer Magí Morera i Galícia; la tercera, la producció dels anys vint i trenta, en què destaquen els reculls de Josep Estadella, el més ferm seguidor del jocfloralisme; de Jaume Agelet i Garriga, el més sensible als corrents renovadors; i de Joan Duch i Arqués, autor d'una obra que és una síntesi de les dues concepcions esmentades. Són remarcables les

121. Ramon XURIGUERA. *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*, p. 14.

122. Ramon XURIGUERA. *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*, p. 21-22.

123. Ramon XURIGUERA. *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*, p. 13.

reflexions a propòsit dels corrents poètics actuals i l'empelt amb la tradició vuitcentista:

Des de que la lírica entra en aquest grau de personalitat, la significació dels Jocs Florals cau en una fase de debat. Aquest fenomen, general a tot Catalunya, percudeix sensiblement a les terres lleidatanes també. Els dos representants més caracteritzats de la lírica actual, Josep Estadella i J. Agelet Garriga, assenyalen simptomàticament el fons psicològic d'aquest debat. El primer, exclusivament nodrit de substància local, Mestre en Gai Saber, apareix com un continuador de la lírica retòrica i floralesca. L'altre, empeltat de motius universals, antiretòric, poua del seu món sensible les essències que conté la pròpia creació. El poema viu d'ell mateix, de la seva personalitat lírica, i el poeta no ha concorregut mai a cap concurs floralesc.

Participant de l'una i l'altra modalitat, J. Duch i Arqués inicià una producció que la mort, en plena joventut, no li deixà continuar.

Això a part, que consignem per tal de deixar dibuixades les línies actuals de la lírica lleidatana, els poetes a Lleida no han fet escola. No hi ha deixebles de Roca ni de Pleyan ni de Morera. Cadascú —fins ara, s'entén— ha viscut i ha mort en la pròpia obra.

Malgrat la forta personalitat d'algun d'ells, els conreadors de la lírica nascuts de les promocions més noves, no porten, en el seu contingut cap traça de filiació al llevat dels seus il·lustres antecessors. En termes generals, però, s'hi entreveuen les essències locals més o menys sortosament vestides d'aquest regust d'interior sensible i l'esguard a l'universal que constitueixen un dels trets més sobresortints de la lírica dels nostres dies.¹²⁴

Després d'aquest recorregut per la lírica ponentina dels darrers vuitanta anys, l'autor presenta la vida i obra de quatre poetes: Lluís Roca i Florejachs, Josep Pleyan de Porta (tots dos analitzats igualment en la seva vessant d'historiadors), Ezequiel Llorach, i Magí Morera i Galícia. I la seva atenció se centra en els darrers. La significació de Llorach —un poeta d'expressió castellana, però «no menys cert que els motius que li serveixen de base, són segellats per l'esperit de la terra»¹²⁵— resideix en el fet que es tracta del primer poeta llei-

124. Ramon XURIGUERA. *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*, p. 70-71.

125. Ramon XURIGUERA. *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*, p. 82.

datà que abandona la temàtica històrica i la substitueix per un lirisme íntim i melangiós. Quant a Morera, classifica la seva producció en tres eixos estretament relacionats: la castellana, influïda per Campoamor; la catalana —que simbolitza la integració de les comarques de Ponent dins la cultura comuna del nou-cents, per la superació que representen dels temes històrics i localistes; i les traduccions de Shakespeare; «l'aportació de Morera i Galícia és una de les més importants, no solament de la lírica local sinó de la nacional.»¹²⁶ El capítol quart, «Els corrents lingüístics; floreix i popular», és una anàlisi del llenguatge emprat en els textos vuitcentistes ponentins. Xuriguera distingeix dues tendències: «d'una part s'enravena d'expressions desusades, d'aportacions sàvies; d'una altra, resta deformada i envilida en l'ús corrent de la conversa.»¹²⁷ El primer corrent, qualificat d'històric, respon al model de llengua propugnat des de la institució barcelonina dels Jocs Florals i tindrà com a màxims exponents Pleyan de Porta i Roca i Florejachs; el segon, que rep el nom de folklòric, parteix de les concepcions del «català que ara es parla» i, més en concret, de la figura de Frederic Soler, i té com a representant més destacat Salvador Revés. «La via acadèmica i la via popular —conclou— es troben, a Lleida, amb la prosa de Gaya i Tomàs i sobretot amb la incorporació de Morera i Galícia. [...]. La llengua té ja la consciència de l'ample horitzó de les seves possibilitats.»¹²⁸ Els capítols cinquè i sisè, «La prosa» i «El teatre», força breus, estan destinats a l'estudi d'ambdós gèneres al llarg del segle XIX. Sobre el darrer, Xuriguera posa en relleu la seva migradesa, com ho exemplifica l'única peça digna d'esment, *Los tres reis bufos*, de Josep Wehrle. L'aportació de la prosa no és gaire més positiva ja que només li mereix una atenció especial l'obra de Manuel Gaya i Tomàs, un autor que ve a ser la contrafigura, a les terres de Lleida, del barceloní Emili Vilanova. El repàs al fenomen de la Renaixença es complementa amb el capítol

126. Ramon XURIGUERA. *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*, p. 96.

127. Ramon XURIGUERA. *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*, p III.

128. Ramon XURIGUERA. *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*, p 118.

titulat «L'acció», en què l'autor ressegueix la trajectòria del catalanisme polític lleidatà des d'una òptica d'esquerres (Frederic Renyé, Enric Arderiu, Joan Bergós i Joan Llorens, que representen la fusió entre el món literari i el polític). Un procés de reconstrucció i de conscienciació del catalanisme que culmina amb la creació de Joventut Republicana i amb la figura d'Alfred Pereña. Els dos darrers capítols, «Institucions» i «Premsa», són un repàs sumari a les entitats i publicacions relacionades amb la Lleida vuitcentista. Així, s'assenyala el paper fonamental que desenvolupen, malgrat el seu anacronisme, els Jocs Florals, pel que tenen d'estímul als creadors locals i pel prestigi que han assolit fora de l'àmbit ponentí (ho demostra amb el nom d'alguns dels literats que n'han exercit la presidència). Pel que fa a les publicacions aparegudes durant el període, se'ns proporciona una extensa llista —que, discrepant de Pelegrí, només inclou les escrites en català— que s'inicia el 1883 amb *Lo Garbell* i finalitza, no creiem pas per casualitat, el 1906 amb *El Ideal* que, amb el transcurs dels anys, esdevindrà l'òrgan de Joventut Republicana.

Entre els mesos de maig i juliol de 1936, apareixeran a la premsa diversos comentaris sobre *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*, que coincidiran en dos punts: l'interès que desvetlla l'assaig per l'anàlisi d'un fenomen poc investigat, com és el de la Renaixença a les Terres de Ponent; i l'escassa entitat —exceptuant Morera— dels literats que hi són tractats. La primera ressenya que hem localitzat és de Domènec Guansé que, des de la seva columna «Vida literària» a *La Rambla*, posa en relleu que l'estudi no se circumscriu a analitzar el paper desenvolupat per Barcelona en la cultura catalana, «on han convergit tots els esforços dels estudiosos de la Renaixença», cosa que ha provocat que la crítica consideri la ciutat comtal «un ric i frondós jardí envoltat d'un erm»; malgrat tot, apunta que l'aportació literària dels autors comentats «no és gaire important, d'una manera intrínseca». L'obra és qualificada de «clara i ordenada», «competent i completa»; l'únic retret és l'excessiva atenció a la poesia d'Ezequiel Llorach, en detriment de la de Morera:

Només potser és llàstima que no hagi aprofitat l'avinentesa per oferir-nos un estudi més complet de Morera i Galícia, l'obra del qual tan pocs escolis ha tingut. Sense estendre's més, hauria pogut cedir-li

part del lloc que consagra a l'estudi del poeta lleidatà, de llengua castellana, Ezequiel Llorach que, a desgrat de tot el subjectivisme que li atribueix Xuriguera, ens sembla —potser la impressió és massa superficial— un eco desmanyotat d'Espronceda.¹²⁹

Josep Sol, des de les pàgines de *La Humanitat*, elogia *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*, «un assaig per a tots conceptes admirable» i que situa Xuriguera «a la primera fila entre els nostres autors joves». Sol ressegueix la finalitat del llibre: fer conèixer al lector «un seguit de personalitats lleidatanes que, segurament, són desconegudes per a la immensa majoria de la gent». I conclou: «El bo del llibre és que ens les fa estimar amb el mateix entusiasme que els professariem si nosaltres fóssim lleidatans.»¹³⁰ La ressenya que apareix a *Rosa dels vents* du la signatura de Martí de Riquer. En destaca la «documentació rica» i el «criteri competent» a l'hora de seleccionar el material exemplificant-ho amb el comentari minuciós de dos capítols. Un és l'inicial ja que «ens dóna una de les millors observacions que s'han fet de la Renaixença»: «en el renaixement lleidatà observem, en petita escala, els mateixos processos que caracteritza la renaixença general», és a dir, el pas de la lírica històrica a l'afirmació política. L'altre, el tercer, dedicat a l'anàlisi de la lírica és, a judici del crític, on hi ha les aportacions més interessants, «poetes només al·ludits en obres anteriors o totalment desconeguts són emmarcats i vistos de cos sencer»,¹³¹ al mateix temps que reclama una anàlisi més aprofundida de la figura de Morera. Maurici Serrahima, des d'*El Matí*, assenyala que, tot i la novetat del tema, el llibre no sobrevalora l'aportació dels intel·lectuals ponentins a la Renaixença catalana, sinó que «la posa al lloc que li correspon però, gràcies a les noves que ens dóna, una pila de fets interessantíssims es faran visibles». Un treball que, a més, no aspira a l'exhaustivitat: «no ha volgut Xuriguera fer una obra de crítica profunda, sinó una enumeració o inventari, només amb les notes crítiques per a orientar el lector.» Tot plegat, conclou Serrahi-

129. Domènec GUANSÉ. «Vida literària». *La Rambla*, 15-V-1936.

130. Josep SOL. «Un assaig admirable». *La Humanitat*, 16-V-1936.

131. Martí de RIQUER. «Crítica». *Rosa dels vents*, núm. 2 (maig de 1936), p.

ma, «per a l'estudi de la Renaixença, la consulta d'aquesta obra es fa indispensable».¹³² El comentari aparegut a *L'Ideal*, a càrrec de Màrius Torres, remarca que l'assaig, com també indicava Guansé, no és «un inventari erudit i pretencios». El més rellevant de la lectura de Xuriguera sobre el fenomen de la Renaixença a Ponent és que no se cenyeix a un àmbit literari; i que, a més, el tracta «sense parcialitat, sense crueltat, amb simpatia». Finalment, el crític remarca algunes de les observacions sobre la producció literària vuitcentista i que mereixerien ser tingudes en consideració pels estudiosos: el caràcter localista, la influència del paisatge de l'horta, o l'ús de mots i locucions dialectals «que el mateix Xuriguera porta a la seva prosa».¹³³ La ressenya més aprofundida de *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença* és obra de Josep M. Miquel i Vergés per a *La Publicitat*. D'antuvi, contextualitza l'estudi: aquest té la vàlua d'assenyalar la contribució de les Terres de Ponent a la Renaixença i, sobretot, la virtut «d'ajudar a treure de l'anonimat noms vuitcentistes dels quals no restava altre record que el que consignaven estudis parcials, oblidats en els prestatges de la vella ciutat catalana».¹³⁴ Seguidament, analitza, fil per randa, el contingut dels capítols, que, per la complexitat de la temàtica que tracten, «separadament podrien constituir un assaig de les proporcions del llibre» i, per això, «el conjunt resta una mica esquemàtic». Miquel i Vergés remarca les aportacions dels primers capítols: la presentació dels sentiments lingüístic i patriòtic que, amb el transcurs de les dècades, acabaran fusionant-se; i la panoràmica de la lírica i l'èmfasi posat en les figures de Roca i Florejachs, Pleyan de Porta, Llorach, i Morera. I, sobretot, lloa l'actitud de l'autor de no incorporar, a diferència del que havia fet Pelegrí, els noms dels literats de les últimes fornades, «sobre els quals la crítica, en sospesar el

132. Maurici SERRAHIMA. «Les lletres». *El Matí*, 5-VI-1936.

133. Gregori SASTRE [Màrius TORRES]. «Llibres lleidatans». *L'Ideal*, 5-VI-1936.

134. Una afirmació semblant l'havia efectuada Josep M. MIQUEL I VERGÉS a la secció «Un llibre cada dia» de *La Publicitat*, a propòsit de la ressenya de *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya: l'assaig de Pelegrí «evidencia la tasca de molts ignorats catalans del vuit-cents enamorats de l'ideal redemptor al qual sacrificaren, potser, una popularitat fàcilment assolible en aquell moment, quan encara degotava la darrera escorrialla del romanticisme espanyol»*.

mèrit intrínsec de llur produccions, ha de dir encara la darrera paraula». El crític també aprofita la ressenya per reclamar una història de la Renaixença que integri tots els territoris de parla catalana:

En llegir aquest volum, que hauria de tenir imitadors entre els estudiosos de les diverses ciutats de Catalunya, hom es dona compte de l'esforç que des de tots els indrets de la pàtria es realitzà en el segle XIX per la renaixença de la llengua i de la qual havia de sortir la reconstrucció nacional. Aquests assaigs particulars que en algun aspecte demostren característiques literàries que fan ajuntar dintre el conjunt de la tasca realitzada a Catalunya, trets específics, que Xuriguera explica, en el cas concret de Lleida, pel fet que geogràficament la ciutat resti separada de Barcelona, han d'ajudar, un cop s'hagin reparat els obllits, a l'obra encara inèdita d'una història de la renaixença catalana, en la qual cap figura no sigui oblidada, ni cap nom, dels qui donaren l'exemple, omès en el catàleg d'heroics precursors.¹³⁵

L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença apareix escassament referenciat a la correspondència de Xuriguera. Humbert Torres el felicita en una carta de 29 d'abril de 1936, on comenta amb ironia l'escassa entitat dels literats: «Si el llibre no és millor és perquè la matèria no dona més de si. Vull dir que com que la nostra aportació ha estat pobra... ja em compreneu.»¹³⁶ En termes similars, Jaume Agelet i Garriga li escriu el 6 de maig de 1936, elogiant-lo per la publicació perquè proporciona uns «judicis nous i crec justos sobre moments de la nostra història cultural, sobre homes representatius». I en valora el capítol inicial, l'exposició sobre la poesia d'Ezequiel Llorach, i, òbviament, les breus notes que dedica a la seva producció poètica:

Heu fet una obra bella i útil en la que amb criteri modern i per al meu gust ben orientat, presenteu un pretèrit animat per figures, algunes encara vives i d'altres amb una valor d'antecedents gens negligible. Us felicito. Us agraeixo molt els cordials mots que adreceu als meus

135. Josep M. MIQUEL I VERGÉS. «Un llibre cada dia». *La Publicitat*, 5-VI-1936.

136. Josep CAMPS I ARBÓS. *Ramon Xuriguera (1901-1966): ideologia, activitat cultural i literatura*. Tesi doctoral dirigida per Maria Campillo. Universitat Autònoma de Barcelona: Departament de Filologia Catalana, 2004, p. 1584.

esplais lírics. Vers la fi del llibre, en alguns capítols pel seu *sujet* no poden atènyer ni la bellesa ni la intensitat de la resta del llibre, però, com no podrien mancar a l'obra, cal felicitar-vos d'haver sabut escriure amb una traça que els fa amables.¹³⁷

Amb l'obra de Xuriguera es tancarà, com hem anat resseguint al llarg d'aquestes pàgines, una fructífera època dedicada als estudis sobre la Renaixença lleidatana. Nogensmenys, una de les conseqüències de l'inici de la guerra civil, el juliol del mateix 1936, i la subsegüent repressió franquista serà l'estroncament de la tradició crítica que hem anat presentant. Analitzar el fet, però, seria tema per a un altre article.

137. Josep CAMPS I ARBÓS. *Ramon Xuriguera (1901-1966): ideologia, activitat cultural i literatura*, p. 1290.

